



VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tiia Kaartinen ja Marianna Salin

SIJAISPERHEIDEN KOKEMUKSIA AR- JEN HAASTAVISTA TILANTEISTA

Sosiaali- ja terveysala
2013

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Tiia Kaartinen ja Marianna Salin
Opinnäytetyön nimi	Sijaisperheiden kokemuksia arjen haastavista tilanteista
Vuosi	2013
Kieli	suomi
Sivumäärä	60 + 1 liite
Ohjaaja	Ahti Nyman

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia perhehoitajien ja sijoitettujen lasten näkemyseroja eri arjen ongelmallisista tilanteista tarkastellen lapsen ja aikuisen havaintoja erilaisten tilanteiden avulla. Tutkimuskohteena olivat, miten eri tapaukset arjen askareissa ja epätavallisissa tilanteissa herättävät näkemyseroja ja mielipiteitä hoitajan sekä hoidettavan välillä.

Tutkimusta varten haastateltiin kyselykaavakkeilla avoimilla kysymyksillä kahdeksaa perhehoitajaa ja kahdeksaa sijaislasta. Kysymykset olivat kahdesta eri sijaishuoltoon ja lastensuojeluun liittyvästä teoksesta poimittuja kohtauksia, missä käydään lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta. Samat kysymykset esitettiin molemmille kohderyhmille.

Tulokset osoittavat, että pienistä näkemys ja tulkintaeroista huolimatta aikuiset ja lapset kokevat suurimmaksi osaksi samat tilanteen samalla tavalla. Tuloksista kävi ilmi, että aikuiset kykenivät hahmottamaan tilanteissa monipuolisemmin kokonaisuuden, kun taas lapset eivät kyenneet vastaamaan kysymyksiin välttämättä aikuisen asemasta katsottuna. Tästä kertoo jo sekin, että usein lapset jättivät vastaamatta kohtaan, jossa heidän tuli asettua aikuisen asemaan.

Avainsanat	Varhaislapsuus, lapsen kehitys, sijaishuolto, sijaisvanhemmuus, perhehoito, lastensuojelu
------------	-------------------------------------------------------------------------------------------

ABSTRACT

Author	Tiia Kaartinen ja Marianna Salin
Title	The Experiences of Foster Families of the Challenges in Everyday life
Year	2013
Language	Finnish
Pages	60 + 1 Appendix
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The purpose of this bachelor's thesis was to examine the differences in the opinions of family carers and foster children in problematic everyday situations, and to look at these differences by relating them to the conflict situations between the children and the carers. The focus on the research was on how different things in everyday routines and unusual situations create differing opinions between the carers and the foster children.

Eight family carers and eight foster children were interviewed for the study using questionnaires with open-ended questions. The questions were based on scenes described in two different publications. These scenes present and deal with the communication between a child and an adult and are related to child protection and foster care. Both groups were presented with the same questions.

The results demonstrated that adults and children for the most part experience similar situations in the same way, in spite of small differences in views and interpretations. The results showed that adults were more able to grasp situations as a whole, on the other side adolescents experienced difficulties in answering the questions from an adult viewpoint. This can be seen in the fact that children often left such questions unanswered.

Keywords	Early childhood, child's development, foster care, foster parenthood, family care, child protection
----------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	LAPSEN KEHITYS	9
2.1	Lapsen varhainen emotionaalinen kehitys ja sen häiriintyminen	9
2.2	Lapsen ja aikuisen välinen kiintymyssuhde.....	13
2.2.1	Kiintymisen kehittyminen.....	14
3	YLEISTÄ LASTENSUOJELUSTA	17
3.1	Perhehoidon historia ja kehitys Suomessa.....	19
3.2	Köyhäinhoitolaista lastensuojelulakiin	20
3.3	Huostaanotto	20
3.4	Lapsen sijaishuolto.....	21
4	PERHEHOITO	23
4.1	Perhehoitajaksi ryhtymisen motiivit	23
4.2	Perhehoitajaksi ryhtyminen	24
4.3	Verkostotyö.....	25
4.4	PRIDE-valmennus	29
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	30
5.1	Aiheen valinta	30
5.2	Tutkimuksen kohderyhmä ja tavoitteet.....	31
5.3	Tutkimusmenetelmät ja toteutus	32
5.4	Kyselylomake	35
5.4.1	Ensimmäinen tapaustutkimus - aikuiset.....	36
5.4.2	Toinen tapaustutkimus - lapset ja nuoret	37
6	TUTKIMUKSEN ANALYSOINTI	38
6.1	Vastaajien taustatiedot	38
6.2	Esimerkkitarina 1	38
6.2.1	Vanhemmat	39
6.2.2	Lapset	40
6.2.3	Vanhemmat	40
6.2.4	Lapset	42

6.3	Esimerkkitarina 2	42
6.3.1	Vanhemmat	43
6.3.2	Lapset	44
6.3.3	Vanhemmat	44
6.3.4	Lapset	45
6.4	Esimerkkitarina 3	46
6.4.1	Vanhemmat	47
6.4.2	Lapset	47
6.4.3	Vanhemmat	48
6.4.4	Lapset	49
6.5	Esimerkkitarina 4	49
6.5.1	Vanhemmat	50
6.5.2	Lapset	51
6.5.3	Vanhemmat	51
6.5.4	Lapset	51
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	53
8	POHDINTA.....	55
	LÄHTEET	57
	LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1.	Lähetetyt kyselyt ja saadut vastaukset	s. 38
Taulukko 1.	Vanhempien vastaukset	s. 39
Taulukko 2.	Lasten vastaukset	s. 40
Taulukko 3.	Vanhempien vastaukset	s. 40
Taulukko 4.	Lasten vastaukset	s. 42
Taulukko 5.	Vanhempien vastaukset	s. 43
Taulukko 6.	Lasten vastaukset	s. 44
Taulukko 7.	Vanhempien vastaukset	s. 45
Taulukko 8.	Lasten vastaukset	s. 46
Taulukko 9.	Vanhempien vastaukset	s. 47
Taulukko 10.	Lasten vastaukset	s. 48
Taulukko 11.	Vanhempien vastaukset	s. 48
Taulukko 12.	Lasten vastaukset	s. 49
Taulukko 13.	Vanhempien vastaukset	s. 50
Taulukko 14.	Lasten vastaukset	s. 51
Taulukko 15.	Vanhempien vastaukset	s. 51
Taulukko 16.	Lasten vastaukset	s. 52

LIITELUETTELO

LIITE 1. Huoltajan suostumus – kaavake ja kyselykaavakkeet

1 JOHDANTO

Kun mietimme aihetta, tiesimme sen jollakin tavalla perustuvan lastensuojeluun ja halusimme erityisesti keskittyä sijaishuollon asiakkaana oleviin lapsiin ja perheisiin. Omista kokemuksistamme tällä lastensuojelun työuralla koimme mielenkiintoiseksi tutkia myös perhehoidon piirissä työskentelevien aikuisten näkökantoja. Idea lähti pääsääntöisesti siitä, kun toinen meistä on elänyt ja kasvanut sijaisperheen biologisena lapsena, jonka myötä sijaishemmuus ja sijaissisuus ovat tulleet tutuksi. Tämän takia oli erityisen mielenkiintoista tutkia ja vertailla eri sijaishempeiden, eli perhehoitajien ja sijaisten kokemuksia.

Opinnäytetyön tavoitteena oli vertailla perhehoitajien ja sijaisten kokemuksia keskenään, miten he kokevat samat arjen tilanteet. Esitimme vanhemmille ja lapsille molemmille samat kysymykset ja kysyimme vielä toisinpäin, että miten ajattelet aikuisen/lapsen ajattelevan tästä tilanteesta. Haastattelimme perhehoitajia ja sijaislapsia ympäri Suomea laatimallamme kyselylomakkeella, jonka lähetimme heille suoraan koteihin. Kyselylomake sisälsi 5 erilaista muokattua tapauskohtausta kahdesta eri aiheeseen liittyvästä kirjasta: Daniel A. Hughes: *Tie traumasta tervehtymiseen* ja Anna-Leena Härkönen: *Onnen tunti*.

Vastauksia vertailemme keskenään ja pohdimme kuinka paljon niissä löytyy yhtäläisyyksiä tai eriävyyksiä aikuisten ja lasten välillä ja mitä me niistä voimme tulkita. Pohdimme myös sitä, miten vastaukset pohjautuvat kiintymyssuhdeteoriaan ja kiintymyksen häiriintymiseen. Opinnäytetyömme teoriaosuudessa kerromme lapsen kehityksen eri vaiheista, kiintymyssuhteesta ja siitä kuinka suuri merkitys lapsen tasapainoisella emotionaalisella kehittämisellä on vaikutusta aikuisuuteen ja myöhäisempiin ihmissuhteisiin.

Opinnäytetyöstämme on varmasti hyötyä esimerkiksi perhehoitajiksi ryhtyvälle pariskunnille, jotka haluavat kuulla muidenkin kokemuksia arjen eri tilanteista. Uudet perhehoitajat saattavat kokea usein olonsa voimattomaksi oireilevien lasten kanssa, jolloin on hyvä kuulla muidenkin kokemuksia ja mielipiteitä. Erityisen mielenkiintoiseksi työssämme tekee myös sen, että olemme ottaneet mukaan lasten näkökannat ja näin pystyy vertailemaan vastauksia aikuisten ja lasten kesken.

2 LAPSEN KEHITYS

Yksi merkittävimmistä kehityspsykologian tutkijoista oli Jean Piaget, joka loi mielenkiintoisia teorioita lapsen psykologiseen kehitykseen liittyen. Piagetin mukaan kognitiivinen kehitys on eritasoista ja se on jaettu kolmeen pääkauteen. Ensimmäinen näistä on sensomotorisen älykkyyden kausi, joka kestää syntymästä kielen muodostumiseen asti, suunnilleen kahdeksantoista ensimmäisen elinkuukauden ajan. Toinen kausi kestää edellisestä noin yhdentoista tai kahdentoista vuoden ikään. Siihen kuuluu valmistautuminen konkreetteihin operaatioihin luokilla, suhteilla ja lukumäärillä ja niiden toteutuminen. Kolmas on muodollisten operaatioiden kausi, joka alkaa noin kahdentoista vuoden iässä ja on täysin kehittynyt suurin piirtein kolme vuotta myöhemmin. Toinen kausi jakaantuu kahteen osaan, kausi kaksi kestää noin kahdeksantoista kuukauden iästä noin kahdeksanteen ikävuoteen ja se on esioperationaaliskausi. Se jakautuu jälleen kahteen vaiheeseen: noin neljän vuoden ikään kestävä vaihetta Piaget nimittää esikäsitteelliseksi vaiheeksi ja intuitiiviseksi vaiheeksi. Kausi kolme kestää taas puolestaan suurin piirtein kahdeksannesta ikävuodesta nuoruusikään ja sitä kutsutaan konkreettien operaatioiden kaudeksi. (Beard 1971,31–32.)

Kun lapsi kehittyy jokaisella osa-alueellaan ikänsä mukaisesti, on hänen kyettävä selviytymään eri kehitysvaiheista ja kehitystehtävistä. Erik H. Henriksonin mukaan elämä on kehitysvaiheiden läpäisemistä koko elinkaaren ajan. Jos ihminen ei selviydy aikaisemmasta kehitystehtävästään, on hänen riski olla pärjäämättä seuraavassa vaiheessa. Tässä esimerkiksi, jos vauva jää vaille perusturvaa lapsena, hänen on vaikea kyetä turvattomuuden pohjalle rakentamaan omaa tervettä minäkuvaa ja kehittämään sosiaalisia suhteita ja positiivista kuvaa ympäristöstään. (Larsen 1994, 33.)

2.1 Lapsen varhainen emotionaalinen kehitys ja sen häiriintyminen

Ensimmäinen vaihe tähän perusturvan luomiseen perustuu Sigmund Freudin psykoanalyttiseen teoriaan ja siihen, miten lapsi kiintyy vuorovaikuttajaansa. Nämä kolme vaihetta tulikin jo mainittua, mutta kun niihin perehdytään tarkemmin, voidaan selvästi huomata missä vaiheessa lapsen kehitys kulkee ja mitkä seikat voi-

vat vaurioittaa lapsen kehitystä. Ensimmäinen vaihe on lapsen oraallinen vaihe, jossa lapsi tutustuu maailmaan suun kautta, testailemalla, maistelemalla. Lapsen suu on väline tutkia asioita. Kun lapsi syntyy niin ensimmäisen kuukauden aikana, lapsi on autistinen, eikä ymmärrä maailman menosta mitään. Lapsi nukkuu suurimman osan ajasta eikä kovinkaan paljon reagoi ulkomaailman ärsykkeisiin. Symbioottinen vaihe alkaa ensimmäisen kuukauden jälkeen ja jatkuu viiden kuukauden ikään. Tässä vaiheessa lapsi on symbioosissa äidin kanssa ja kokee olevansa yhtä tämän primäärihoitajansa kanssa. Hän ei ymmärrä vielä omaa vartaloon eikä sitä, että äiti on erillinen henkilö. Tässä vaiheessa on erityisen tärkeää, että äiti vastaa lapsen perustarpeisiin, antaa ruokaa, imettää, vaihtaa vaipat ja vastaa lapsen tunteisiin, nälkään, kylmään, väsymykseen ja antaa hoivaa. Kolme ensimmäistä kuukautta ovat kriittisimmät kuukaudet, jolloin lapsen perusturva kehittyy. Joskus äidit voivat laiminlyödä lastaan hyvinkin aikaisessa vaiheessa, jolloin lapsen kehitys häiriintyy. Perusturvaa vaille jääneet lapset ovat usein aikuisuudessa ahdistuneita, sosiaalisesti kykenemättömiä luomaan ihmissuhteita tai jopa itsetuhoisia. 5-10 kuukauden ikäisenä lapsi taas ”irtaantuu” äidistään, mikä tarkoittaa sitä että lapsi kykenee erottamaan itsensä erilliseksi olennoksi äidistään. Kahdeksantoista kuukauteen mennessä lapsi kehittyy motorisesti ja osaa jopa ryömiä. Hänen ajattelunsakin kehittyy ja hän alkaa tutkia enemmän maailmaa. Perusturvan saaneet lapset elävät kuitenkin vielä siinä pisteessä, että maailma on turvallinen paikka ja äidin huolenpito on välttämätön. He eivät kykene ymmärtämään, että maailmassa on muutakin kuin oma turvallinen äiti. (Larsen 1994, 39–46.)

Anaalinen vaihe on toinen vaihe, mikä alkaa kahdeksantoista kuukauden jälkeen ja kestää kolmeen ikävuoteen. Lapsi alkaa oppia olemaan itsenäinen, osaa kävellä ja tutkia maailmaa. Tässä vaiheessa lapsi ei vielä tiedä mikä on oikein ja mikä on väärin ja vanhemman tehtävänä on turvallisesti rajoittaa lastaan oppimaan. Lapsi haluaa samaistua myös vanhempaansa, olla samanlainen ja tehdä samoja asioita mitä vanhempi. Tässä vaiheessa lapsen identiteetti alkaa kehittyä sekä jatkuvasti lapsi kehittää myös omaa minäkuvaansa. Lapsi alkaa ymmärtää myös sääntöjä ja sisäistää rutiinit arjessa. Hyvin tärkeää on opettaa lapselle myös käsittelemään tunteita ja pettymyksiä, jakaa asioita ja huomioida kaikki muut ihmiset ympärillä. Näin lapsi oppii ja kehittyy pikkuhiljaa, mutta jos lasta ei ohjaa, opasta tai aseta

turvallisia rajoja, lapsi joutuu pärjäämään ja selviytymään arjesta itsenäisesti, mikä ei välttämättä ole kovin myönteistä lapsen kasvulle ja kehitykselle, kun se tapahtuu aivan liian aikaisessa vaiheessa. Noin kahden vuoden iässä, uuden lähenytymisen vaiheessa lapsi alkaa myös luoda sosiaalisia suhteita ja ottamaan kontakteja muihin ikäisiinsä lapsiin. Ja kun aikaisemmassa vaiheessa lapsi oppi ymmärtämään fyysisen eron äitinsä välillä, nyt hän pyrkii lähentymään uudelleen. Lapselle saattaa olla vaikea ymmärtää, että äidilläkin on oma tahto ja mielipiteet ja joskus äiti saattaa toimia niin, miten lapsi ei haluaisi. Lapsen on yhä vaikeampi ymmärtää, että hän ei ole enää se kaiken maailman keskus. Tässä vaiheessa lapsi alkaa myös ymmärtää kielen kehitystä, oppii uusia sanoja, ymmärtää tyttöjen ja poikien välisen eron ja leikki myös kehittyy. Leikillekin on määritelty omat vaiheensa kehityspsykologiassa jokaiselle lapsen ikävaiheelle. (Larsen 1994, 55–64.)

Viimeisessä oidipaalivaiheessa, mikä sijoittuu 3-6 ikävuoteen, lapsi alkaa ymmärtää sukupuolieroja ja seksuaalisuuttaan. Oidipaalivaihe on Freudin mukaan tärkeimpiä vaiheita lapsen kehityksen aikana, jonka kautta lapsi oppii oivaltamaan merkityksellisiä asioita. Freudin mukaan lapsi on seksuaalinen olento jo syntyessään. Tätä monet muut tutkijat ja psykologit ovat kritisoineet, mutta Freudin mukaan kaikki perustuu ihmisen luonnolliseen pyrkimykseen lisääntyä ja seksuaalisuutensa kautta muodostaa identiteettiään. (Larsen 1994, 76–77.)

Lapsen luonnollinen pyrkimys on siis olla vahvasti vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja tärkeiden ihmistensä kanssa, ja jos lapsen pyrkimys ei saa vastakaikua, kehitys hidastuu tai vaurioituu. Lapsen varhaisen psyykeen kehityksellä ja ylipääntänsä lapsuusajan tapahtumilla on suuri vaikutus myöhempään persoonallisuuden kehittymiseen. (Vuorinen 2011, 21–27.) Lapsen kasvu ympäristön muodostavat vanhemmat, sisarukset sekä muut lapselle tärkeät henkilöt. Jatkuva keskustelu käydään siitä, miten paljon ympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen loppujen lopuksi ja kuinka paljon perintötekijöillä on osuutta asiaan. Lapsen kehitykseen siis vaikuttavat molemmat tekijät yhteensä eli geenit eli perintötekijät sekä ympäristön vaikutus. Äidin on kyettävä tulkitsemaan lapsensa tunteita ja tuntemuksia, kun vuorovaikutussuhdetta luodaan. Liialliset koetut negatiiviset ja kielteiset tunteet ja vuorovaikutukset vahingoittavat lapsen aivojen kehitystä. Kun lapsi saa tarpeeksi

ja riittävää hoivaa ja vuorovaikutusta aikuiselta, taataan aivojen optimaalinen kehitys. (Therapiafennica 2013.)

Tunteiden säätely on tärkeä asia lapsen tunne-elämän kehittymisen kannalta. Kun vanhemman ja lapsen välillä tapahtuu tunteiden jakamista ja säätelyä, kehittää se lapsen tunne-elämää ja sen säätelyä. Esimerkiksi kun vanhempi lohduttaa lasta, vanhempi jakaa lapsen kielteisen tunteen, mutta samalla korjaa sitä myönteisempään suuntaan helpottaen lapsen oloa. Kun taas vanhempi ja lapsi leikkii yhdessä, vanhempi jakaa lapsen myönteisen tunteen. Toisaalta lapsen sotkiessa tai tehdessä tyhmyyksiä vanhempi voi olla taas jakamatta lapsen iloa ja päinvastoin ilmaista kielteistä tunnetta, jolloin hänen tunnereaktionsa toimii lapselle kasvattamisen välineenä. Kun taas vanhempi asettaa lapselle sääntöjä, kehittää se hänen käyttäytymisen ja tunteiden sekä aggression hallintaa. Näin lapsi oppii myös moraalia sekä yhteisöllisyyttä. Vanhemman on kestettävä lapsen kiukku ja olla itse suuttumatta tällaisissa tilanteissa, ettei se johda erinäisiin valtataisteluihin tai lapsen liialliseen alistamiseen. Lapselle leikki on erittäin tärkeä asia, jonka kautta lapsi oppii monenlaistakin asiaa. Vanhemman tehtävä on opettaa lapselle leikkiä, miten sitä ylläpidetään ja miten siinä vuorovaikutetaan. Ensimmäisten elinvuosien aikana vanhempien osuus vuorovaikutuksen laadun säätelijöinä on kaikista suurin. Sosiaalisen ympäristön tarjoaman inhimillisen vuorovaikutuksen säätelyn tuloksena lapsi saavuttaa kyvyn itse säädellä omia biologisia tarpeitaan, tunteitaan ja toimintaansa. (Therapiafennica 2013.)

Kun vauva tottuu toistuviin tapahtumiin ja ehdollistuminen alkaa, jäsentää se vauvan elämää. Vauvan kehitys on kokonaisvaltaista ja jatkuvaa kehitystä tunne tasolla sekä älyllisellä tasolla. Tunteista mielihyvä, mielihäiriö ja kiinnostus ovat erotettavissa selkeästi lapsen ilmeissä. Vauva kykenee aloittamaan ja ylläpitämään vuorovaikutusta katseella, äänitelemällä ja liikkeillä ja kokemuksiin liittyy aina joko myönteinen tai kielteinen tunnereaktio. Kokemukset tallentuvat muistiin, jossa muokkautuvat tiedostamatta. 2-7 kuukauden ikäisenä vauva osaa käyttää tutuksi tulleita tapahtumia ja asioita ennakoiden skeemojen eli mallien avulla. Esimerkiksi imetyksen alussa vauva lakkaa itkemästä nälkää hetkeä ennen kuin äiti antaa maitoa. Lapsi luo näin ollen jatkuvasti minäkuvaansa aikuisen reaktioiden, tunne-

käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen perusteella. Lapsi saa hyvin herkästi kielteisen minäkuvan, jos hän saa toistuvasti ainoastaan kielteistä ja negatiivista vuorovaikutusta hoitajaltaan. Erik Erikssonin kehitysteorian mukaan lapselle kriittiset kuukaudet ovat ensimmäiset kolme kuukautta, jolloin lapsen ensisijainen asia on saada perusturva äidiltään tai primääri hoitajaltaan. Perusturva muodostuu perusasioista, jota lapsi tarvitsee mm. ruoka, vastata lapsen tunteisiin; itkuun ja iloon, olla puhtaissa vaipoissa, vuorovaikutus yms. (Sfhelp 2013.)

Kun alkaa erottaa syy-seuraussuhdetta sekä esineiden pysyvyyttä, hän ymmärtää, että muut voivat tulkita hänen ajatuksiaan sekä tunteitaan. Tällöin lapsi yleensä hakee aktiivisesti vuorovaikutusta ja aikuisen huomiota kaikin keinoin tullakseen ymmärretyksi. Tässä vaiheessa nousee erityisen tärkeäksi vanhempien rooli toiminnan ohjaajana. Mikäli lapsen tunteita ja tulkintoja ei vahvisteta, tai vahvistetaan epäjohdonmukaisesti tai väärin, syntyy vääriä malleja. Vanhemmilta opitut mallit ja malli kyvystä tulkita toisten käyttäytymistä ovat yleensä lähes ainoat vuorovaikutusmallit, mitä alle kouluikäisellä lapsella on kehittynyt. Siksi erityisesti positiivisten käyttäytymismallien antaminen lapselle on lapsen sosiaalisen kehityksen kannalta erityisen tärkeää ja mielekästä. (Therapiafennica 2013.)

2.2 Lapsen ja aikuisen välinen kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteorian kehittäjä John Bowlby on tutkinut lapsen ja aikuisen välisiä kiintymyssuhteita 1900-luvulla. Hän on myös myöhemmin vuosinaan tutkinut kiintymyssuhteita vierastilannemenetelmällä ja pyrkinyt selvittämään miten varhaisilla kiintymyssuhteilla on vaikutusta aikuisuuteen. John Bowlbyn mukaan kiintyminen alkaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa heti syntymän jälkeen ja kiintymisen merkkejä on jo nähtävissä muutaman kuukauden ikäisellä vauvalla. Kiintymyssuhteista on tehty useita tutkimuksia kuitenkin vuosien aikana, mutta yksi merkittävimmistä ja laajimmista on tutkimus, mikä on tehty eri kansalaisuuksien omaavien henkilöiden avulla useiden eri vaiheiden kautta. Tämä tutkimus on luokiteltu kolmeen pääluokkaan, joiden avulla tutkimusta on tehty. Ensiksi tutkimuksen kohteeksi on otettu lapsien kohdalta koulut, sairaalat, laitokset sekä sijaiskodit. Toiseksi on tutkittu aikuisia, joilla on lapsuudessaan ollut psyykkisiä sairauksia. Kolmanneksi on seurattu näiden lasten kasvua aikuisuuteen, jotka ovat olleet

psykkisesti sairaita, asuneet laitoksissa, sijaisperheissä tai olleet mielisairaaloissa. Tämä tutkimus on Bowlbyn mukaan osoitettu päteväksi eikä sitä ole vielä kukaan kumonnut vastaväitteillään. Tämän tutkimuksen tuloksena on todettu, että näiden ihmisten kohdalla kaikilla on vaurioitunut kehitys tunne-elämän tasolla sekä sosiaalisissa suhteissa tavalla tai toisella, toiset enemmän ja toiset vähemmän. Kuitenkin vaikea osoittaa tiettyä syytä miksi toinen on ”selviytynyt” paremmin kuin toiset, perintötekijöillä arvioidaan olevan suuri merkitys tässä asiassa. (Bowlby 1952, 10–16.)

Myös David Oppenheimilla ja Douglas F. Goldsmithilla (2007) on esittää tutkimusaineistoa siitä, miten traumaattisten asioiden kokeminen lapsuudessa vaikuttaa lapsen emotionaaliseen ja tasapainoiseen kehitykseen aikuisuutta kohti. Heidän mukaansa esimerkiksi usein väkivaltaa kokenut lapsi ei pysty helpolla luottamaan aikuisiin tai uusiin ihmissuhteisiin. Myös väkivaltatilanteet ja muut traumaattiset tilanteet kotona voivat olleet pelottavia myös aikuiselle niin kuin lapsellekin, minkä takia jopa vanhempi voi kokea olevansa epäonnistunut vanhempana ja itse kärsiä teoistaan peilaten niitä omiin lapsuuden kokemuksiin. Kun John Bowlby on keskittynyt 1969–1982 tutkimaan lapsen kiintymyssuhdetta, niin kaiken takana on kuitenkin alun perin äiti-lapsisuhde, jonka pohjalle kiintymyssuhteen luominen viime kädessä rakentuu. (Oppenheim & Goldsmith 2007, 166–167.)

2.2.1 Kiintymisen kehittyminen

John Bowlbyn mukaan lapsen kiintyminen äitiinsä on luontaista, kiintyä, pitää kiintymystä yllä ja katkaista side myöhemmässä vaiheessa, itsenäistymisen vaiheessa. (Fonagy 2007, 13–14). Lapsella on siis aina ollut luontainen ja synnynnäinen tarve suuntautua toista ihmistä kohti. Kiintymyssuhteen muodostuminen on ensisijainen prosessi, minkä aikuinen käynnistää automaattisesti itsensä ja vauvan välille. Vain äärimmäisissä poikkeavissa olosuhteissa hoivaajaan kiinnittyminen jää kokonaan tapahtumatta. Kiintymyssuhde syntyy yleensä aina vauvan ja hoivaajan välille, vaikka kyseessä ei aina olisikaan turvallinen kiintyminen. Vaikeat varhaiset traumat ja pitkäkestoinen stressi ovat erityisen vahingollisia lapsen kehittyvälle keskushermostolle. Tavallisesti äiti reagoi välittömästi vauvansa itkuun ja lohduttaa, poistaa itkun syyn. Sitä vastoin esimerkiksi psyykkisesti sairas äiti tai

päihteitä käyttävä äiti voi toimia lapsen kannalta arvaamattomalla ja epäjohtonmukaisella tavalla. Tämä saattaa johtaa siihen, että syiden ja seurausten ketjut jäävät kehittymättä lapsen mieleen. (Duodecim 2013.)

Monet tekijät siis vaikuttavat lapsen kiintymyssuhteen syntymiseen. Kiintymysturvallisuus äidin ja lapsen välillä syntyy ensisijassa äidin vuorovaikutuksen kautta, jotta äiti osaa vastata vauvan tarpeisiin oikealla turvallisella tavalla. Vauva on tietämätön ympäröivästä maailmasta, jolloin vastuu on äidillä huolehtia vauvan psyykkisistä ja fyysisistä tarpeista. Äidin hoiva, huolenpito, lämpö, läsnäolo ja tunnereaktiot luovat vauvaan turvallista oloa. (Fonagy 2007, 34–35). Pieni lapsi siis tarvitsee aina aikuista vuorovaikutukseen ja lohduttamaan epävakaisissa tilanteissa, vaikka pienen vauvan kyky sietää voimakkaita tunnetiloja on vähäinen aluksi. Jos kuitenkin aikuinen auttaa lasta selviytymään tästä tunnetilasta, lapsi uskaltaa uudelleenkin tuoda tunteensa esiin ja vuorovaikutukseen. Jos aikuinen taas jättää lapsen selviytymään omin avuin tunnekuohustaan ja surustaan, lapsi oppii selviytymään itse ja säätelemään tunteidensa ilmaisemista. (Duodecim 2013.)

Näihin kokemuksiin perustuen lapsi suosii sitä käytöstä, mikä tuo aikuisen varmemmin hänen luokseen ja vastaavasti käyttäytyy joissakin tilanteissa sillä tavalla, mikä varmimmin vie aikuisen pois hänen luotaan. Tältä pohjalta lapsi kehittää työskentelymalleja, tiedostamattomia psyykkisiä rakenteita, joilla on taipumus ohjata tulevaakin käyttäytymistä ja toimintaa. Kun jokin käytös on toiminut hyvin tietyissä olosuhteissa, sitä pyritään soveltamaan muissakin tilanteissa. Bowlbyn (1973) mukaan pienen lapsen työskentelymallin keskeisiä piirteitä ovat lapsen käsitykset siitä, miten aikuinen reagoi hänen aloitteisiinsa ja miten hyväksyttävä hän on aikuisen silmissä. (Duodecim 2013.)

Turvattomasti kiintyneet eivät välttämättä pysty luomaan pysyviä ihmissuhteita ja heidän elämä saattaa olla ongelmallista ristiriitatilanteissa, ja esimerkiksi ristiriitatilanteissa ongelmanratkaisun tekeminen voi olla erittäin hankalaa. Tämä on jatkuva oravanpyörä, koska turvattomasti kiintyneet aikuiset eivät pysty luomaan turvallista kiintymystä tuleviin lapsiinsa, koska heiltä puuttuu täysin se tunnelataus ja malli omasta lapsuudestaan. Nämä havainnot käyvät järkeen, kun lapses-

ta pidetään hyvää huolta, hänen ei siis tarvitse käyttää kaikkia voimiaan jokapäiväisestä elämästä selviämiseen. Voimat lapsi voi keskittää siinä tapauksessa kaverisuhteiden ylläpitämiseen ja uusien asioiden oppimiseen. Laiminlyöty ja kaltoin kohdeltu lapsi taas joutuu ponnistelemaan siedettävän sisäisen tasapainon löytämiseksi, eikä häneltä riitä energiaa ulkomaailmaan. (Duodecim 2013.)

Bowlbyllä on vahva teoria siitä, että varhaisessa vaiheessa tapahtuvat äiti-lapsi kiintymyssuhteet vaikuttavat lapsen myöhempiin ihmissuhteisiin, minäkuvaan, itsetuntoon ja psyykkiseen hyvinvointiin. Yksilöllisiä eroja kiintymyssuhdejaotellussa on tutkittu useasti ja laajalti eri metodein ja menetelmin. Tutkimuksessa on käynyt ilmi, että jo ihan vauvaikäisen lapsen ja äidin välinen turvallinen kiintymyssuhde vaikuttaa jo lyhyellä aikavälillä lapsen emotionaaliseen kasvuun ja kehitykseen, suhtautumiseen ympäristöön ja omaan itseensä. (Fonagy 2007,37). Kaiken kaikkiaan on siis huomattavaa kuinka suuri merkitys kiintymyssuhteella on lapsen tulevaisuudelle niin sosiaalisesti kuin oman yksilön kannalta. Esimerkiksi jos lapsi on turvallisesti kiintynyt, pystyy hän luomaan turvallisia, pysyviä ihmissuhteita ja etsii yleensä myös samantyyppisen kumppanin itselleen. Näin he pystyvät myös jatkamaan kasvatusta tulevalle jälkikasvulleen ja luomaan jälleen turvallisen kiintymyssuhteen heihin. (Duodecim 2013.)

Oppenheimin ja Goldsmithin mukaan kiintymyssuhteen luokittelu turvallisesti ja turvattomasti kiintyneisiin lapsiin ei ole heidän tutkimuksensa mukaan yhtä tärkeää kuin se, että keskittyy psykologisiin ja yksilökohtaisiin ongelmiin, mistä taas voi johtua, että lapsi on välttelevästi tai turvallisesti kiintynyt vanhempaansa. Heidän mukaansa taustalla on aina suhde, minkä äiti on lapseensa kyennyt luomaan heti vauvan syntymän jälkeen. (Oppenheim & Goldsmith 2007, 167.)

3 YLEISTÄ LASTENSUOJELUSTA

Lastensuojelulla on yhteiskunnassamme tärkeä tehtävä ja se on osa lasten ja nuorten julkista huolenpitoa. Lastensuojelun tehtävä on turvata lapsille ja nuorille mahdollisimman normaalit kasvuolot joko lapsen kotona avohuoltoa toteuttaen tai sijoittamalla kodin ulkopuolelle. Nykyisin lastensuojelun tehtävät ymmärretään kuitenkin entistä laajemmin ja peruspalvelut, kuten neuvolat, päivähoidot ja koulut osallistuvat osaltaan lastensuojelun ehkäisemiseen ja sen poistamiseen entistä paremmin. Vuosien aikana lastensuojelu on muodostunut yleiseksi politiikan osa-alueeksi, lapsipolitiikaksi. Sen myötä se on tärkeä osa yleistä yhteiskuntapolitiikkaa. Lapsipolitiikka on kehittynyt, kun ongelmia on opittu ennalta ehkäisemään. Ennaltaehkäisyn kautta on pystytty torjumaan lasten tapaturmat, rakentamaan säännöksiä sekä kaavoittamaan tätä aihetta koskevaa lainsäädäntöä. (Lastensuojelun käsikirja, 2013 g.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kunnat huolehtimaan siitä, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tarvittaessa tehtävä yhteistyötä muun muassa muiden viranomaisen ja palveluja järjestävien yhteisöjen kanssa. Kunnan tai useamman kunnan on laadittava yhdessä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi sekä kehittämiseksi kunnan tai kuntien toimintaa koskeva suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa (L 13.4.2007, 11-12 §.)

Lastensuojelutyötä ohjaa kuusi periaatetta, joista säädetään lastensuojelulain neljännessä pykälässä. Ensimmäinen periaate on vanhempien, huoltajien sekä muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen, toisena ongelmien ehkäisy ja varhainen puuttuminen. Kolmas pykälä asettaa lapsen edun ensisijaiseksi ja neljäs pykälä puolestaan avohuollon (ellei lapsen etu muuta vaa-di). Viides periaate koskee sijaishuollon järjestämistä viivytyksettä, kun se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. Kuudennessa periaatteessa kerrotaan, että sijais-

huoltoa järjestettäessä on otettava huomioon perheen jälleenyhdistämisvelvoite huomioiden lapsen etu. (L 13.4.2007.)

Lastensuojelulain peruslähdekohta on lapsen edun huomioiminen. Se on huomioitava kaikissa lastensuojelun toimenpiteissä. Lapsen etu menee aina vanhempien edun edelle, mikäli edut ovat ristiriidassa keskenään. Laki myös velvoittaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valvomaan lapsen edun toteutumista. Lisäksi on otettava huomioon lastensuojelua toteutettaessa lapsen toivomukset ja mielenpiteet mikäli se on heidän ikänsä ja kehitystasoon katsoen mahdollista. (L 13.4.2007, 4 §, 20 §, 24 §.)

Lapsen etu on kauttaaltaan laaja käsite. Sen mukaan pitää turvata erityisesti läheiset ihmissuhteet lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Kun arvioidaan lapsen etua, pitää ottaa huomioon kaikki mahdolliset vaihtoehdot ja ratkaisut ja miten ne turvaisivat lapselle muun muassa tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin. On myös otettava huomioon lapsen läheiset ihmissuhteet, iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon, turvallisen kasvu ympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, itsenäistymisen, mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan, kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. (Lastensuojelun käsikirja 2013 f.)

Lapsen vanhemmilla on kuitenkin aina ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muista lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. Lastensuojelulain hankalaksi tekeekin se, että ulkopuolisilla ei ole oikeutta puuttua perheen tilanteeseen tai kasvatuseriaatteisiin ilman selkeitä perusteita ja selkeää perusteltua huolta lapsesta. Viranomaisen on siis pyrittävä kaikin tavoin siihen, että vanhemmat voivat toteuttaa kasvatustehtävänsä myös silloin kun järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluja. Viranomaisten on myös tarjottava perheelle apua. (L 13.4.2007.)

Lastensuojelun on viipymättä puututtava lapsen tilanteeseen, jos lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen ja nuoren terveyttä tai kehitystä. Ensisijassa pyritään aina avohuollon kautta tukemaan perhettä, kasvatusta ja vanhemmuutta.

Jos avohuolto ei kuitenkaan riitä tai ole mahdollista lapsen tarpeiden ja edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, lapsi joudutaan sijoittamaan pois kotoaan. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä mahdollisimman nopeasti. (L 13.4.2007.)

Syy miksi lapsi joskus joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle saattaa johtua lapsen traumaperäisestä käyttäytymisestä. Tällöin vanhemmilla ei ole mahdollisuuksia pärjätä kotona lapsen kanssa. Nuoren kohdalla ongelmat saattavat ilmetä mm. rikoksina, päihteiden käyttönä, väkivaltaisuutena muita tai itseään kohtaan, kyvyttömyytenä käydä koulua, sekavina ihmissuhteina tai itsetuhoisina ajatuksina. (Poiijula 2007, 39–40.)

3.1 Perhehoidon historia ja kehitys Suomessa

1800-luvulla oli tapana, että sukulaiset ja saman kylän asukkaat huolehtivat toisistaan. Myös kirkko sekä hyvät ihmiset olivat osana ihmisistä huolehtimisessa. Kun kerjäys kiellettiin 1800-luvun alkupuolella keisarin toimesta, tilalle syntyivät elätehoito, ruotuhoito sekä vaivaistalot. Elätehoidolla tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi lapset annetaan hoitoon siihen kotiin, joka pyytää pienimmän korvauksen. Tällä pyrittiin siihen, että kuntien kulut olisivat mahdollisimman pienet. Tällaisesta toiminnasta seurasi köyhäinhuutokaupat, jotka ovat pitkään vaikuttaneet perhehoidon kehittämistyössä. Kun köyhäinhuutokaupan loukkaavuuteen alettiin kiinnittää huomiota, laitoshoidon osuus kasvoi. (Ketola 2008, 15.)

Vuonna 1923 vaivaishoitoasetuksesta siirryttiin köyhäinhoitolakiin. Laki määräsi kunnan huolehtimaan heikko-osaisista antamalla heille elatusta ja hoitoa. Jo tällöin pyrittiin siihen, että heikko-osaiset hoidetaan ensisijaisesti kotona tai yksityiskodeissa. Jos tämä ei ollut mahdollista, tuli kunnalla olla kunnalliskoti, johon hoidettavia voitiin sijoittaa. Ruotuhoito ja vaivaishuutokaupat kiellettiin kokonaan. (Ketola 2008, 15–16.) Jo vuonna 1923 lain mukaan ennen sijaishoitoon sijoittamista tuli selvittää, oliko sijaiskoti sopiva ja terveydellisesti tyydyttävä sekä se, olivatko sijaisvanhemmat kykeneviä huolehtimaan lapsesta. Perhehoito oli ensisijainen hoitomuoto, mutta myös lastenkoteja tuli ylläpitää kunnan toimesta. Lapselle taattiin myös oppivelvollisuuslain mukainen opetus. (Ketola 2008, 16.)

3.2 Köyhäinhoitolaista lastensuojelulakiin

Ensimmäinen lastensuojelulaki saatiin vuonna 1936. Lakiin otettiin säädöksiä suoraan köyhäinhoitolaista. Tämä laki oli voimassa pitkään, sillä laki uudistettiin vasta vuonna 1984. Vuoden 1984 laissa korostettiin lapsen oikeutta tulla kuulluksi omassa asiassaan. Myös oikeutta juuriin, yhteydenpitoon tärkeisiin ihmisiin sekä lapsen etua korostettiin. Lapsen edun määrittelemisen oli kuitenkin ongelmallista, sillä lapsen vanhemmilla ja sosiaalityöntekijöillä oli usein hyvin erilaiset käsitykset. Vuoden 1984 laissa eriteltiin myös lapsen huolto ja holhous omiksi käsitteiksi. Aiemmin huostaanoton yhteydessä vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä holhouksesta siirtyi sosiaalilautakunnalle, kun taas uuden lain myötä sekä huoltajuus että holhous jäivät lapsen biologisille vanhemmille. (Ketola 2008, 16–17.)

Lastensuojelulakia on uudistettu myös vuonna 2008. Uudessa laissa pääpainona on ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Tällä tarkoitetaan sitä, että kunnan on laaja-alaisesti tehtävä työtä sen eteen, että lasten ja perheiden ongelmat havaitaan entistä varhaisemmin. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2013.)

3.3 Huostaanotto

Huostaanotolla tarkoitetaan lastensuojelun viimesijaisinta keinoa turvata lapsen kasvu ja kehitys. Huostaanotossa lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Huostaanotossa viranomaiset ottavat vastuun lapsen kasvatuksesta ja ensisijaisesta huolenpidosta. (Lastensuojelun käsikirja, 2013 a.)

Tähän toimenpiteeseen turvaudutaan vain, jos huostaanoton kriteerit täyttyvät. Näitä kriteerejä ovat esimerkiksi puutteet lapsen huolenpidossa. Huostaanoton kriteeriksi lasketaan myös se, että lapsen muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä, lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään, avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huol-

lenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi (L 13.4.2007 40 §.)

Huostaanotossa ja sijoituksessa on huomioitava ensisijaisesti aina lapsen etu. Huostaanottopäätös voidaan tehdä vain, mikäli kaikki edellä mainitut edellytykset täyttyvät samanaikaisesti. Mikään yksittäinen syy tai puutteellinen lapsen huolenpidossa ei yksinään ole riittävä syy huostaanottoon. Huostaanotto edellyttää aina muidenkin edellytysten täyttymistä, esimerkiksi avohuollon tukitoimet eivät riitä ja lapsen eduksi arvioidaan sijoitus kodin ulkopuolelle. (Lastensuojelun käsikirja, 2013 a.)

3.4 Lapsen sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83§:ssä tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen sijaishuoltoa järjestetään perhehoitona sosiaalihuoltolain 26 §:ssä tarkoitettussa perhekodissa tai 57–60 §:ssä säädetyn mukaisesti laitoshuoltona (Räty 2010, 377–378.)

Lapsen sijaishuoltoa voidaan järjestää myös muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Tällainen tilanne voi syntyä, jos lapsi otetaan huostaan esimerkiksi terveyden huollon toimenpiteiden toteuttamiseksi, hänen välttämättömän hoitonsa järjestämiseksi. Tällöin lapsi voidaan sijoittaa sijaishuoltoon terveydenhuollon yksikköön. Tällaisissa tilanteissa on kyse yleensä jonkun tietyn hoitotoimenpiteen suorittamisesta, sellaisesta lapsen sairauden hoidosta, johon ei ole käytettävissä muuta lääketieteellisesti hyväksyttyä hoitomuotoa. (Räty 2010, 378.)

Lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa on kiinnitettävä huomiota lapsen edun toteutumiseen, jolloin ratkaisevaa on se, missä lapsen tarpeenmukainen hoito järjestetään. Säännökset ja lait eivät aseta sijaishuoltopaikkoja etusijajärjestykseen, vaan ratkaisu valittavasta sijaishuoltopaikasta on tehtävä yksinomaan lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeiden mukaisesti. Lapsen iällä ei myöskään ole merkitystä

arvioitaessa sitä, onko lapsi sijoitettava perhehoitoon vai laitoshuoltoon. (Räty 2010, 378.)

Kun sijaishuoltopaikkaa valitaan, tulee kiinnittää huomiota mahdollisuuksien mukaan lapsen kielelliseen ja kulttuuriseen taustaan. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa täytyy erityisesti ottaa huomioon lapsen oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin. Esimerkiksi sisarukset tulee sijoittaa samaan paikkaan. Aina sijaishuoltopaikkaa valittaessa on otettava huomioon sijoitettavan lapsen ikä ja mahdollisuuksien mukaan lapsen harrastukset, kouluopinnot, se mihin ympäristöön ollaan lasta sijoittamassa, minkälaisia ja ikäisiä lapsia sijaishuoltopaikassa on jo sijoitettuna ja se, pystyykö sijaishuoltopaikka vastaamaan lapsen ongelmiin, jolloin valittavan sijaishuoltopaikan henkilökunnan koulutuksella ja määrällä voi olla erityistä merkitystä. (Räty 2010, 382.)

4 PERHEHOITO

Perhehoito on lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä kodin ulkopuolella sijaisperheessä. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan sijaisvanhemmiksi. Perhehoitoa voidaan käyttää huostaanotettujen, kiireellisesti sijoitettujen sekä avohuollon tukitoimena sijoitettujen lasten ja nuorten hoidon ja huolenpidon järjestämiseksi. Perhehoidon tavoitteita ovat kodinomaisuus ja mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin sekä perusturvallisuuden ja sosiaalisen kehityksen edistäminen. (Lastensuojelun käsikirja 2013 c.)

Lapsi tai nuori sijoitetaan sijaisperheeseen, mikäli hänen hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei voida järjestää lapsen omassa kodissa, läheisverkostossa tai muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Perhehoito on ensisijainen sijaishuollon toiminta. Jotta lapsi voidaan sijoittaa sijaiskotiin, tulee sijaiskodilla olla perhehoitajalain mukainen toimeksiantosopimus. Sijaiskoti tarkoittaa sitä, että lapsi ja perhehoitaja asuvat yhteisessä kodissa. (Lastensuojelun käsikirja 2013 c.)

4.1 Perhehoitajaksi ryhtymisen motiivit

Yleisimmät motiivit sijaisvanhemmaksi ryhtymisessä ovat lapsilähtöisiä. Sijaisvanhemmat haluavat antaa lapselle rakkautta ja kodin. Motiivina on myös tehdä jotain yhteiskunnan hyväksi. Jotkut sijaisvanhemmat ovat myös tutkimuksissa todenneet, että he ryhtyvät sijaisvanhemmiksi, koska haluavat lisätä perheen tuloja. Tällaiset vastaukset ovat kuitenkin hyvin vähäisiä. (Valkonen 2008, 100.)

Sijaisvanhemmilla on sekä sisäisiä, että ulkoisia motiiveja. Sisäisiksi motivaatioiksi voidaan laskea esimerkiksi arvot. Ulkoiset motivaation taas ovat esimerkiksi ympäristön odotukset ja palkkiot. Tärkein sisäinen motivaatio tutkimusten mukaan on lähimmäisenrakkaus. Lähimmäisenrakkaudella tarkoitetaan tässä yhteydessä rakkautta lapseen, halua auttaa sekä halua tarjota turvallinen kasvuympäristö. Sijaisvanhemmaksi ryhdytään muuan muassa siksi, että vanhemmat haluavat elää lasten kanssa. Lapset ovat tärkeä osa heidän elämänsuunnitelmaansa. (Valkonen 2008, 100–101.)

Valkosen mukaan eri tutkimuksista on käynyt ilmi, että pelkkä ulkoinen motivaatio, kuten taloudellinen korvaus ei riitä sijaishemmuuden motiiviksi. Lastensuojelun tuleekin jatkuvasti pohtia sitä, miten maksimoidaan lastensuojelun sisäiset palkkiot. Tällä tarkoitetaan sitä, että miten pystytään motivoimaan sijaishempia jaksamaan työssään, mikäli sijaishemmuus ei vastaa odotuksia, eli täyttä sisäisiä motivaation lähteitä. (Valkonen 2008, 101.)

4.2 Perhehoitajaksi ryhtyminen

Kun päättää ryhtyä perhehoitajaksi, tulee ensimmäisenä ottaa yhteyttä oman paikkakuntansa sosiaalitoimistoon, lähimpään alueelliseen sijaishuoltoyksikköön, mihin tahansa kuntaan tai kaupunkiin tai Pelastakaa Lapset ry:n toimipisteeseen. Perustiedot sijaishemmuudesta, esitteet ja lomakkeet ovat saatavilla sosiaalityöntekijältä. Hän myös vierailee perheen kotona keskustelemassa. Kun sosiaalityöntekijä tulee vierailulle, käydään tilanteesta läpi perheen elämäntilanne kaikkien perheenjäsenten näkökulmasta, erilaisia sijaisperhetoimintaan liittyviä käytäntöjä sekä mahdollisia esteitä sijaishemmuuden tiellä. Kun tilanne on kartoitettu, ohjaa sosiaalityöntekijä asian eteenpäin. (Ajoissa kotiin 2013 a.)

Seuraava vaihe sijaishemmaksi ryhtymisessä on PRIDE-valmennus, josta voi lukea lisää kohdasta 4.2. Valmennuksen jälkeen perhe sitoutuu odottamaan lapsen sijoitusta n.1-2 vuotta. Sosiaalityöntekijä arvioi sijoitettavan lapsen soveltuvuuden kuhunkin perheeseen ja ottaa sitten perheeseen yhteyttä. Perhe saa tietoa lapsesta ja yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa arvioidaan se, käynnistetäänkö varsinainen sijoitusprosessi. (Ajoissa kotiin 2013 b.)

Sijoitusvaiheeseen kuluva aika vaihtelee, sillä joskus lapsi voi tulla perheeseen hyvinkin nopeasti. Yleensä aikaa kuitenkin kuluu useampi kuukausi. Sijaisperheen ja biologisten vanhempien tapaaminen ja tutustuminen on oleellinen osa sijoitusvaihetta. Ennen lopullista sijoitusta sosiaalityöntekijä huolehtii lapsen asiakirjojen ja palveluiden järjestämisestä. Sosiaalityöntekijä myös toimittaa sijaisperheelle sijoittavan kunnan perhehoidon toimintaohjeet. Keskeisin asiakirja sijoituksessa on toimeksiantosopimus, joka tehdään ennen lapsen muuttoa sijaisperheeseen. (Ajoissa kotiin 2013 c.)

Perhehoitajana voi työskennellä henkilö, joka kykenee suojelemaan, hoivaamaan ja tukemaan lasta sekä seuraamaan tämän kehitystä. Perhehoitajan tulee myös tukea lapsen yhteydenpitoa lapselle läheisiin ihmisiin ja sitoutua lapseen. Lisäksi perhehoitajan tulee olla yhteistyökykyinen, sillä yhteyttä pidetään sekä sijoittavaan tahoon että lapselle läheisiin henkilöihin. (Lastensuojelun käsikirja 2013 d.)

Perhehoitajaksi ryhdyttäessä vastaan tulee haasteita ja elämänmuutos. Henkilön sopivuutta perhehoitajaksi arvioitaessa kunta kiinnittää paljon huomiota kodin ihmissuhteisiin, ilmapiiriin sekä siihen, että sijaisvanhemmalla on riittävät valmiudet vastata sijoitettavan lapsen tarpeisiin. Lisäksi selvitetään se, hyväksyvätkö muut sijaiskodin jäsenet sijoitettavan lapsen ja onko tällä mahdollisuus saada tasavertainen asema sijaiskodissa. Sijaiskodin tulee olla myös rakenteeltaan, tiloiltaan sekä varustetasoltaan sopiva siellä annettavaan hoitoon nähden. (Lastensuojelun käsikirja 2013 d.)

Sijasiperheiksi aikovilla on oikeus saada valmennusta ja tietoa siitä, mitä sijaisvanhemmuus tarkoittaa. Vuoden 2012 alusta lähtien sijaisvanhemman on täytynyt suorittaa ennakkovalmennus, ennen kuin voi toimia perhehoitajana. Valmennuksen tarkoituksena on arvioida henkilön valmiuksia toimia perhehoitajana. Valmennusta kutsutaan PRIDE-valmennukseksi. (Lastensuojelun käsikirja 2013 d.)

4.3 Verkostotyö

Perhehoito on toimintaa, jossa kunta sijoittaa lapsen sijaishuoltoon, jolloin alkaa ns. tiimityö tiukasti sijoittavan kunnan ja perheen välillä. Yhteistyö sosiaaliviranomaisten ja perhehoitajien välillä on tärkeää, koska molempien osapuolten on oltava perillä lapsen liittyvistä asioista ja molemmilla tulee olla pyrkimys lapsen parhaan mahdollisen edun saavuttamiseksi. Kun perhesijoitus on lapsen kohdalla oikea ratkaisu, tuki pitää erityisesti tulla sijoittavalta kunnalta, eli viranomaisilta, jotta perhehoitajat jaksavat työssään ja arjessaan jopa hankalien lasten ja nuorten kanssa. Perehtyminen tiimityön perusteisiin ja sosiaalitoimen toimintakulttuurin teoreettisiin perusteisiin nostaa uudelle tasolle sen toivokkuuden, miksi perhehoidon yhteistyö ei toimi monessakaan tapauksessa toivotulla tavalla. Tämä korostaa erityisesti PRIDE-valmennuksen merkitystä ja vanhempien valmiuksia ja kykyä

toimia sijaisvanhempina parhaan mahdollisen tavan mukaan. (Rabb 2008, 145–146.)

Sijaishuollossa ja perhehoitajana työskennellessä on erittäin tärkeää pitää yhteyttä tiiviisti sosiaalityöntekijöiden ja lasten biologisten vanhempien kanssa sovittujen määräysten ja sopimusten mukaisesti. Tässäkin täytyy ensisijaisesti ajatella lapsen etua. Koska pyritään takaamaan lapselle pysyvät ja tärkeät ihmissuhteet, on tärkeää lapselle tavata biologisia vanhempiaan tai sukulaisiaan mahdollisuuksien mukaan. (L 8.4.1983/361.)

Erilaisia tukimuotoja voivat olla mm. vertaistukitoiminta, mentorointi, perhehoitajan lomitus, työnohjaus ja täydennyskoulutus. Nämä ovat erityisen tärkeitä tukimuotoja työn laadun ja toimivuuden kannalta. Usein perhehoitajaksi saattaa ryhtyä henkilöt, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta. Vaikka he saavatkin yleensä tavoitteellisesti valmennuksen ja koulutuksen sijaisperheeksi ryhtymisen alussa, työ saattaa olla arvaamatonta ja odottamattoman haasteellista varsinkin ilman riittävää tukea. (Lastensuojelun käsikirja, 2013 b.)

Lastensuojelun parissa työskenteleminen ei ole kovin yksinkertaista ja perhehoitajanakin työskenteleminen saattaa tuoda uusia yllättäviä haasteita esiin vuosien aikana. Siksi on erityisen tärkeää valmentaa perheitä sekä ylläpitää yhteistyötä sijoittavan tahon ja perheiden välillä sijoituksen jatkuvuuden kannalta. (Rabb 2008, 146.)

Yhteistyö kunnan ja sijaisperheen välillä on erittäin tärkeää tiimityötä, mikä on korvaamaton apu, tuki ja informaation väline molemmiin puolin. Siksi usein yhteistyössä nähdään ongelmalliseksi tiimityön haasteet, mitkä ovat samantyyppisiä haasteita kuin missä tahansa tiimityössä. Yksinkertaisimmillaan tiimi määritellään joukoksi ihmisiä, joilla on yhteinen tavoite ja tämä tavoite on saavutettavissa vain toimimalla tarkoituksen mukaisella tavalla. Tiimityöllä tarkoitetaan sitä, että tavoitteilla synnytetään uudenlaisia ratkaisuja, lisätä innovatiivisuutta ja joustavuutta. Kaiken edellytyksenä on kuitenkin se, että toimintaedellytykset ovat kunnossa organisatorisella tasolla. (Rabb 2008, 149–150.)

Tiimityön erityisiin haasteisiin liittyy mm. henkilökemiat, ammatillisuus sekä asioiden paneutuminen. Tässä tapauksessa on kyse sosiaalityöntekijöistä ja perhehoitajista. Sijoittava kunta on työnantaja ja perhehoitaja työntekijä. Sosiaalityöntekijän henkilökohtaisen paneutumisen työhönsä katsotaan tärkeäksi osaksi ammattitaidon osa-alueita. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin kaikesta emotionaalisesta haastavuudesta ja paneutumisesta huolimatta kyettävä monipuoliseen ja tasapuoliseen työhön asiakkaiden keskuudessa, koska liiallinen yksilökohtainen työ ruuhkauttaa ja vaarantaa organisaation tehokkuuden. (Rabb 2008, 147.)

Haasteet erityisesti perhehoidossa nähdään yhteisymmärrys palkkioista, lomista, kulukorvauksista ja muista korvauksista. Usein myös sijaisvanhempi työtä tehdessään vuosia huomaa tekevänsä enemmän työtä kuin vanhemmuutta. Sijaisvanhemmat saattavat kohdata erilaisia motiiveja vanhemmuuteen myöhemmässä vaiheessa huomatessaan työnsä olevan muuttunut ja paljon haasteellisempaa kuin työn alkaessa. Näin ollen perhehoitajat joutuvat keskittymään usein enemmän lasten hoitamiseen ja kasvattamiseen, jolloin ansiotyö jää sivualalle. Korvausten vaatimus nousee tässä vaiheessa taloudellisen elintason ylläpitämiseksi. Alun perin altruistiset motiivit saavat rinnalleen ammattimaisuuteen sekä taloudellisiin vastikkeisiin suuntautuvia piirteitä. Raha-asiat ovat yleisin syy eripuraan sijoittavan kunnan ja perheen välillä. (Rabb 2008, 153–154.)

On paljon seikkoja, jotka tekevät perhehoitajan aseman sosiaalitoimen organisaatiossa vaikeaksi. Perhehoitajilla on ainoastaan toimeksiantosopimus, mikä tarkoittaa sitä että sijoittajataholla on päätösvalta sekä hallitsee perhe-toimintaa. Sijoittajataholla on myös päätösvalta lasta koskevissa asioissa. Tämä ei aina ole niin yksiselitteistä, koska väljän yhteydenpidon vuoksi perheiden kanssa, sijoittajataho ei ole välttämättä tarpeeksi perillä lasta koskevissa asioissa. Raportointi ja informaation kulku molempiin suuntiin on erittäin tärkeää. Kuitenkin perheillä saattaa olla erilaisia näkemyksiä sekä eriäviä mielipiteitä ja intressejä lasta koskeviin asioihin. Sosiaalityöntekijä joutuu toimimaan suhteessa perhehoitajaan useassa roolissa, kuten toimeksiantosopimuksen tekijänä, taloudellisten korvausten myöntäjänä, valvojana, tukitoimen järjestäjänä ja psykososiaalisen tuen antajana. (Rabb 2008, 153–156.)

Sosiaaliviranomaiset vaativat ja tarvitsevat jatkuvaa raportointia ja tiedon dokumentointia. Ongelmalliseksi nousee tässä asiassa erityisesti se, koska tieto perhehoitajalta sijoittajalle välittyy pelkkänä kokemustietona, ellei oirehdistuksesta ole saatavissa psykiatrisia lausuntoja tai muita selvityksiä. Myös lapsen hoitaminen saattaa muuttua haasteellisemmaksi myöhemmässä vaiheessa, jolloin perhehoitaja tulee moniasiakkaiseksi. Moniasiakkuuden myötä työ harjaantuu usealla eri alueella ja erityisalueitten tiedon kautta vanhemmat harjaantuvat tuntemaan lapsensa perin pohjin. Mikäli vanhemmat kohtaavat vaikeuksia ammattimaistumisessa ja oman asiantuntija-asemansa huomioitaessa, on hyvinkin luonnollista, että haetaan tukea ja samastumiskohdetta sijoittajatahon ulkopuolisesta toiminnasta. Täysin tasavertaiseksi ei voi myöskään kuvata yhteistyösuhdetta perheen ja sijoittajatahon välillä, koska sosiaalityöntekijöiden pitäisi olla enemmän tuki perheelle ja he toivovat yleisesti ottaen sosiaaliviranomaisten tietävän lapsen asiakkuuden täysin ja kykenevät eettiseen ja oikeat näkökulman huomioivaan päätöksentekoon. (Rabb 2008, 150–160.)

Työtyytyväisyyteen ja tässä vaativassa työssä jaksamiseen vaikuttaa myös paljon riittävä palkitseminen ja onnistumisen kokemukset. Sosiaalisena olentona ihminen tarvitsee myös palautetta työstään, mikä puolestaan sitouttaa hänet ammattiinsa ja työpaikkaansa. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää, että perhehoitajia tuetaan korkeammalta taholta ja heitä kannustetaan työssään. (Rabb 2008, 150–152.)

Sijoitetut lapset saattavat käydä aluksi ”kuherruskuukauden”, minkä jälkeen käytös perheessä muuttuu ja erilaisia ongelmia ja muuta oirehdistusta tulee esiin. Sijaisperheiden jaksaminen saattaa olla koetuksella useita kertoja, jolloin sijoittajatahon on oltava näistä tietoinen ja olla tukena parhaan mahdollisen tavan mukaan. Usein kuitenkin valitettavan monessa kunnassa ollaan voimattomia sekä haluttomia vastaamaan sijaisvanhempien tuen tarpeeseen. Kuntasosiaalityön niukat resurssit riittävät nykyään juuri ja juuri perustyön vaatimusten toteuttamiseen. Tämä saattaa koitua ongelmaksi tulevaisuudessa, koska yhä useammalle lapselle ei riitä avuksi vain pelkkä sijaisvanhemmuus, vaan asiakkuuksia tulee olemaan monelle eri taholle esim. muuhun sosiaali- ja terveyshuoltoon. (Rabb 2008, 153–154.)

Kuitenkin kaikilla kunnilla on vastuu perhehoidossa olevien lasten ja nuorten hoidon järjestämisestä, kun perhehoitaja on vapaa, työnohjauksessa, vertaistukiryhmätoiminnassa tai sijoittajan määräämässä koulutuksessa. On tärkeää kyetä järjestämään hoitaja perheisiin näiden tapahtumien ajaksi, koska pääpyrkimyksenä on tukea perhehoitajan jaksamista. Perhehoitajan sijaisjärjestelyistä sovitaan asiakassuunnitelmien laadinnan yhteydessä yhdessä perhehoitajan, perhehoidettavan, hänen lähiomaisen ja perhehoidosta vastuussa olevan henkilön kanssa. Perhehoitajille järjestetään yhteisiä tapaamisia muutaman kerran vuodessa, joissa virkistäydytään ja käsitellään perhehoidon ajankohtaisia asioita, joissa voi olla mukana tarvittaessa asiantuntijoita. Virkistystoiminnan lisäksi perheille on mahdollista osallistua leiritoimintaan ja muuhun koulutukselliseen tai vapaaseen vertaistuki/yhteistyötoimintaan muiden perhehoitajien kanssa. (Perhehoitoliitto 2013.)

4.4 PRIDE-valmennus

PRIDE-valmennusta järjestävät kunnat, alueelliset sijaishuoltoyksiköt, lastensuojelujärjestöt sekä yksityiset perhehoidon palvelujen tarjoajat. Kaikki ryhmien kouluttajat ovat saaneet koulutuksensa Pesäpuu ry:n toimesta. PRIDE-valmennus on prosessi, joka koostuu ryhmätapaamisista, niihin liittyvistä kotitehtävistä sekä perhekohtaisista tapaamisista. Ryhmätapaamisten määrä riippuu valmennuksen tarjoajasta, esimerkiksi Pesäpuu ry:llä tuntimäärä on 27, kun taas Pelastakaa Lapset ry:llä 24 tuntia. (Pelastakaa Lapset 2013 d; Pesäpuu 2013.)

Valmennuksen kautta saa tietoa sijaisvanhemmuuden haasteista. Valmennuksen tavoitteena on rohkaista perheitä kohtaamaan erilaisuutta ja näkemään lapsen tarpeet sekä tarvittaessa hakemaan apua ja tukea sijaisvanhemmuuteen. Erilaiset harjoitukset, joita valmennuksessa käytetään, auttavat vanhempaa eläytymään sijoitettavan lapsen ja hänen vanhempiensa tilanteisiin ja tunteisiin sijoituksen eri vaiheissa. (Pesäpuu 2013.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsitellään sitä, miten toteutettuun tutkimukseen päädyttiin. Kappa-leissa kerrotaan aiheen valinnasta, tutkimuksen kohderyhmästä ja tavoitteista, tutkimusmenetelmistä ja toteutuksesta sekä kyselylomakkeen sisällöstä. Luvun lopussa esitellään myös kyselykaavakkeet tarkemmin.

5.1 Aiheen valinta

Molemmat opinnäytetyön tekijät ovat työskennelleet lastensuojelun parissa pitkään ja erityisesti lastensuojelun piirissä olevat asiakkaat perheineen ovat kiinnostaneet ja saaneet aikaan erilaisia pohdintoja sekä herättäneet kysymyksiä heidän käyttäytymisensä perusteella. Vaikka syyt yleensä epätasapainoiselle ja epäjohdonmukaiselle käyttäytymiselle olisikin tiedossa, tekijät ovat kiinnostuneet lähinnä siitä miten asiat koetaan näistä syistä riippuen aikuisen ja lapsen näkökulmasta, onko niissä eroja vai yhtäläisyyksiä. Tekijät olivat tietoisia jo ennestään ja huomanneet kokemuksen perusteella kuinka yleensä sijoitetut lapset kokevat eritavalta elämän arkiset asiat kuin normaalin vuorovaikutussuhteen ja kasvatuksen saaneen nuoren kohdalla. Usein kotikasvatuksessa, vuorovaikutuksessa ja tunne-elämässä on ollut puutteita jo varhaislapsuudessa sijoitettujen lasten kohdalla.

Näistä varhaisista kiintymyssuhteista sekä niiden vaikutuksesta aikuisuuteen on tehty laaja-alainen tutkimus Saksassa vuonna 1976. Tutkimus on Euroopassa koskaan pisin kestävä tutkimus, johon osallistui yhteensä 49 lasta ja tutkimusta on seurattu jopa joidenkin kohdalla 22-vuotiaaksi asti. Tutkimuksessa selvitettiin kiintymyssuhdetta ”vierastilanne”- tekniikalla, mikä on yleinen tutkimustapa kiintymyssuhdetta selvittäessä. Tutkimuksen mukaan turvallisesti kiintyneillä lapsilla oli paremmat edellytykset elämässä rakentaa pysyviä ja terveitä ihmissuhteita ja turvattomasti kiintyneillä oli siinä erityisiä ongelmia. (Cederblad 2003, 124–133.)

Aihe näkemys- ja kokemuseroista kiinnosti molempia tekijöitä ja aihe päätettiin valita tutkimuksen kohteen sen perusteella. Hankalaksi ei koettu myöskään saada kasaan muutamaa vastaajaa sekä aikuisista että lapsista. Kysymykset, jotka lähetettiin perheille, oli poimittu ja muokattu kahdesta eri teoksesta: Anna-Leena Här-

könen ja *Onnen tunti* sekä Daniel A. Hughesin *Tie traumasta tervehtymiseen*. Kirjat valittiin erityisesti niiden monipuolisuuden perusteella. Hughesin kirja kertoo monipuolisesti ja eri näkökannoin erittäin traumaattisen lapsen tarinaa, joka vaihtaa usein sijaisperhettä ja käy läpi rankkoja muutoksia elämässä. Härkösen kirjassa taas kerrotaan sijaisvanhemman näkökannasta elämää ja erityisen kiinnostavaksi sen teki se, että sijaisvanhemmaksi ryhtyvä perhe oli aivan tavallinen perhe aivan kuin yleensä suurin osa sijaisvanhemmaksi ryhtyvistä perheistä.

Tekijät päättivät näiden kirjojen perusteella muotoilla kysymykset sopiviksi, jotta sekä vanhemmat että lapset osaisivat mutkitta vastata. Kysymykset liittyivät kaikki jollain tavalla tilanteeseen, jossa lapsi käyttäytyy tai on käyttäytynyt sopimattomasti ja vanhemman reaktio on kaksijakoinen. Haluttiin selvittää näiden tapausesimerkkien perusteella, miten aikuiset kokevat tilanteen ja miten lapset kokevat tilanteen, koska he varsinaisesti ovat lasten ”saappaissa” ja kuinka tilanne vaikuttaa heihin. Kuitenkin tapaukset on kuvailtu kysymyskaavakkeeseen mahdollisimman yksinkertaisella ja monipuolisella tavalla, jotta molemmat osapuolet lukisivat tekstit ja osaisivat ajatella mitä luultavimmin molemmin näkökannoin.

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja tavoitteet

Tutkimuksen varsinainen tavoite oli siis pohtia ja analysoida näkemyseroja sijaisvanhempien ja sijoitettujen lasten välillä, joten kohderyhmäksi suunnattiin erityisesti sijaisvanhemmat sekä perheisiin sijoitetut lapset. Erityisesti sijaisvanhemmillä on aiheeseen liittyvää vastaavanlaista kokemusta, koska he ovat nähneet ja kokeneet ”erilaisen lapsen ” kasvatuksen. Perheet ovat alun perin olleet tavallisia perheitä, jotka ovat ryhtyneet myöhemmin sijaisvanhemmiksi joko yhdelle tai useammalle sijaislapselle. Perheet joille kysymykset lähetettiin, ovat toimineet sijaisvanhempina jo vuosia, joten heidän kohdalla sijaisvanhemmuudesta on kertynyt kokemusta pitkältä ajalta. He ovat näin kykeneviä mahdollisesti jopa vertaamaan sijaislapsen kasvatusta mahdollisesti omien biologisten lasten välillä ja huomata mahdollisia eroja tunne-elämässä, sosiaalisissa suhteissa tai muussa käyttäytymisessä.

Kysymyksiin vastanneet lapset olivat näissä kyseisissä perheissä olevia sijoitettuja lapsia. Tämä oli ideaali tapa saada yhteys samoissa perheissä kasvaneisiin lapsiin ja saada heiltä näkökannat esitettyihin kysymyksiin. Kyselyn alaikärajaksi asetettiin 11 vuotta, koska sitä nuoremmilla saattaisi olla hankaluuksia ymmärtää kysymyksiä oikealla tavalla ilman vanhemman avustusta. Teini-ikäisillä on oletettavasti monipuolisemmin sanottavaa ja mahdollisuus pohtia kysymyksiä omalta sekä aikuisten näkökannasta.

Vastauspaperissa oli tapauskohtaisia kysymyksiä. Näiden kysymysten oli tarkoitus herättää pohdintaa ja jopa vaikeiden menneisyydessä tapahtuneiden asioiden käsittelyä. Psykologian professorin Risto Vuorisen mukaan menneisyyden kohtaaminen on yksi kehitystehtävistä ihmisen elämässä. Ihminen on jatkuvasti tekemisissä oman itsensä ja menneisyytensä kanssa. Tietoisuuteen nousee muistoja, jotka voivat tuottaa hyvää mieltä tai ikävät muistot puolestaan taas pahaa mieltä. (Vuorinen 1997, 299–300.) Tämän takia koettiin erityisen mielenkiintoiseksi lasten vastaukset, koska he joutuivat pysähtymään ja käsittelemään hetkellisesti menneisyyttään ja mahdollisesti vastaamaan hankaliin kysymyksiin. Osat vastauksista olivat myös tyhjiä tai hyvin vähäsanaisia, jonka voimme tulkita kahdella tavalla: hän ei ole joko osannut vastata kysymysten vaikeuden takia tai kysymys tuotti vaikeuksia vastata menneisyyden pohtimisen kannalta.

5.3 Tutkimusmenetelmät ja toteutus

Tutkimuksessa käytettiin kahta menetelmää: kvantitatiivista eli määrällistä ja kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Kvantitatiiviseksi tutkimuksen tekee se, että tutkimuksen kohteeksi otettiin pieni joukko ihmisiä, joka edustaa koko joukkoa, eli perusjoukkoa. Näin tutkimustulosten katsotaan edustavan koko joukkoa. Yhdistäessä laadullisen tutkimuksen määrälliseen tutkimukseen, saadaan analysoitua vastauksia monipuolisemmin ja paremmin. Kun määrällinen mittaa määrää, laadullinen keskittyy haastatteluihin ja tekstianalyysiin, tässä tapauksessa laadittuihin kysymyksiin. Laadullisen tutkimuksen kautta saatu aineisto herättää kysymyksiä ja erilaisia tulkintoja. Tutkijoiden omat kiinnostukset ja kokemukset ohjaavat niiden analysointia ja tulkintaa. Kvalitatiivinen tutkimus ei kuitenkaan tavoittele absoluuttista eikä objektiivista totuutta kvantitatiivisen tutkimuksen ta-

paan, joten tutkimustulokset jättävät paljon varaa erilaisiin tulkintoihin ja näkemysiin. (Kananen 2008, 10–11.) Tutkimuksessa oli jo ennalta valittu joukko vastaajia, koska Kananen (2008, 10–11) mukaan laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä valita tutkimuskohteet tarkoituksenmukaisesti.

Tutkimusmetodiksi valittiin kyselytutkimus haastatteluiden sijaan, koska puhelin-keskusteluiden sijaan vastaajille annettiin tilaa vastata rauhassa, syventyä ja pohtia asiaa ilman kiirettä tai muita häiriötekijöitä. Kananen (2008, 11) mukaan puhelin-keskustelussa ei voi myöskään käyttää monimutkaisia strukturoituja kysymyksiä, koska vastaajan on silloin hankala hahmottaa kysymysvaihtoehtoja. Määrällisen tutkimuksen ja kyselytutkimuksen tyypillisiä piirteitä Kananen (2008, 11–13) mukaan on, että valitaan tutkimusongelma, joukko ihmisiä ja joukosta ihmisiä tietyt yksilöt. Tämän avulla pystyy analysoimaan, vertailemaan, selittämään ja tulkitsemaan vastauksia. Kananen (2008, 12–14) mukaan tutkimuksessa voi olla myös ongelma otoksen valinnassa, ettei pystytä tarpeeksi tarkasti valitsemaan tarpeeksi tarkkaa ja edustavaa joukkoa, koska valitun joukon pitäisi olla kaikilta ominaisuuksiltaan pienoiskuva tai peilikuva koko perusjoukosta.

Ongelmallista on myös mitata luotettavuutta eli reliabiliteettia ja validiteettia. Ei pystytä takaamaan sitä, että tutkittavat olisivat ottaneet vakavasti kysymykset tai olisivat perehtyneet niiden sisältöön. (Alasuutari 1994, 40–44.) Siksi Kananen (2008, 13–14) mukaan *kysymysten laatiminen on enemmän taidetta kuin tiedettä*. Koska kyseessä on monisanainen ja -vaiheinen kyselylomake, tekstin voi tulkita monella eri tapaa. Kysymysteksti on näin ollen harkittava tarkkaan virhetulkintojen välttämiseksi ja myös ulkoasuun ja tekstin asetteluun on kiinnitettävä huomiota. Erityisen haasteelliseksi kysymysten laatimisen teki kohderyhmän eri ikäisyys, koska aikuisille ja lapsille piti esittää samat kysymykset. Erityistä huomiota piti kiinnittää kaavakkeiden selkeyteen, tekstin ymmärrettävyyteen ja ulkomuotoon. Myös ongelmaksi ja haasteeksi muodostuu yleensä vastausten katoaminen, varsinkin postikyselyissä. Myös yhteystietojen ja luvan kyselyyn saaminen tuottaa yleensä hankaluuksia, mutta tämän kyselyn kohdalla perheet tiedettiin etukäteen eikä yhteystietojen kerääminen ollut ongelmallista. Samalla kysyttäessä postiosoitetta, saatiin lupa kyselyn lähettämiseksi koteihin.

Analysoitaessa vastauksia ei ole mitään yhtä tiettyä tapaa analysoida, vaan vastauksen analysointimenetelmään vaikuttaa se tapa, miten tutkimus on tehty ja millä tavalla sitä olisi helpoin ja selkeintä analysoida. Vastuu tulosten analysoimisella ja oikean menetelmän käyttämisestä on tutkijalla itsellä. Jos tutkimusongelma rajoittuu pelkästään ilmiön kuvailuun, riittää analyysimenetelmäksi aineiston rakennetta kuvaavat tunnusluvut, taulukointi ja riippuvuusanalyysit. Kanasen (2008, 11) mukaan tutkimusta tehtäessä on otettava kantaa myös validiteettiin ja realabiliteettiin. Molemmat kuvaavat luotettavuutta ja tutkimuksen tarkoituksena on saada mahdollisimman luotettavaa ja totuudenmukaista tietoa (2008, 79). Laadullisessa tutkimuksessa analysointi koetaan usein haasteelliseksi ja usein käytetäänkin teemoittelua, tyypittelyä ja sisällönerittelyä. (2008, 51–59). Tämän tutkimuksen analysoinnissa käytettiin kvalitatiivista tutkimusotetta, jotta kysymyksiä voitiin avata. Apuna käytettiin aineistonlähtöistä sisällönanalyysia, koska kysymyksissä ryhmiteltiin ja yhdisteltiin samaa asiaa tarkoittavat asiat yhdeksi luokaksi. Aineistonlähtöisessä sisällönanalyysissä alkuperäisaineisto käydään tarkasti läpi ja etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Sisällönanalyysissä kerätään ensin aineisto, jonka jälkeen pelkistetään ja pilkotaan osiin, jonka jälkeen ryhmitellään ja lopuksi muodostetaan yleiskäsite. Tutkimuksessa käytettiin myös kvantitatiivista menetelmää, koska tulosten käsittelemiseksi haluttiin tuoda vastaukset prosenttimuodossa. Alasuutarin mukaan kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysia voidaan pitää tietyssä mielessä jatkumona, ei vastakohtina, tai toisensa pois sulkevinä analyysimalleina. (Alasuutari 1994, 32.)

Tutkimusaineisto kerättiin lähettämällä kyselykaavakkeet ennestään tutuille sijaisperheille ja heidän sijoitetuille lapsilleen. Lomakkeen mukana lähetettiin postimerkillä varustettu vastauskuori sekä erillinen kuori lapsille, jos he halusivat vastata ilman että vanhemmat lukevat heidän vastauksiaan. Mukana lähetettiin saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyön luonteesta ja tarkoituksesta. Samalla painotettiin myös vastausten olevan nimettömiä sekä luottamuksellisia. Vastaukset tulevat vain opinnäytetyötä tekevien käyttöön eikä vastauksissa tiedustella kenenkään nimiä. Materiaali tuhotaan työn jälkeen. Myös alle 18-vuotiailta pyydettiin vanhemmilta lupa erillisellä lomakkeella kysymyksiin vastaamiseen. Vastausajak-

si annettiin lyhyet kaksi viikkoa, jolla pyrittiin takaamaan vastausten palautuvuus ajoissa ja minimoimaan vastauspapereiden unohtuminen.

Kyselylomakkeen kysymykset olivat erilaisia tapausesimerkkejä, joita vastaajat joutuivat tulkitsemaan. Kohderyhmä vastasi kyselyihin anonymisti, koska palautuskuorissa ei ollut kysytty heidän yhteystietojaan. Saadun aineiston perusteella tehtiin yhteenveto ensiksi aikuisten näkökannoista ja toiseksi lasten näkökannoista. Postikyselyt tehtiin vuoden vaihteen 2012–2013 aikana ja vastausten käsittelijöillä eli opinnäytetyön tekijöillä on ehdoton vaitiolovelvollisuus kohderyhmän henkilötiedoista.

5.4 Kyselylomake

Kyselylomake koostuu neljästä avoimesta kysymyksestä. Kyselyssä keskityttiin siis pelkästään avoimiin kysymyksiin, koska monivalintakysymykset eivät olisi vastanneet tarkoitusta. Kysymysten laatiminen ja muotoileminen vei aikaa ja ne olivat muokattuja pätkiä kahdesta aiheeseen liittyvästä kirjallisesta teoksesta. Kysymykset valittiin niiden mielenkiintoisuuden ja monipuolisuuden perusteella, koska tarkoitus oli herättää lukijan mielenkiinto vastata kysymyksiin. Kanasen mukaan kysymysten sanamuoto ja järjestys voi vaikuttaa vastaamiseen ja tutkimustuloksiin. (Kananen 2008, 34.) Myös oleellista kyselylomakkeelle on ryhmitellä kysymykset aihepiireittäin ja jos kyselyssä on mukana eri aihealueita, käydään läpi yksi aihealue kerrallaan ja siirrytään sitten vasta seuraavaan.

Kanasen mukaan avoimet kysymykset voivat olla myös täysin avoimia tai suunnattuja kysymyksiä. Avoimille kysymyksille on tyypillistä määrätä kysymysten rajausten aste, koska huonosti rajattu kysymys voi tuottaa vastauksia, joista ei ole tutkimusongelman kannalta mitään hyötyä. (Kananen 2008, 33.) Kyselytutkimuksessa ei ollut sen enempää taustaselvitystä perheistä esimerkiksi lapsien lukumäärää, milloin ovat tulleet perheeseen, millaisista kotioloista, onko lapsilla diagnoosia, ovatko he yhteydessä biologisiin vanhempiinsa, miten asuminen sijaisperheessä on sujunut, onko asiakkauksia muihin tahoihin, millainen oli lapsen sijoitusprosessi ja millaisista lähtökohdista lapsi on sijoitettu, onko heillä sisarusia, missä sisarukset ovat tällä hetkellä yms. Tällaisilla kysymyksillä oltaisiin saatu

parempaa taustatutkimusta selvittämällä lasten taustan ja mahdolliset syyt miksi he vastaavat tällä tavalla. Samantyyppiset kysymykset oltaisiin voitu myös esittää aikuisille, mutta tutkimuksesta olisi tullut liian pitkä ja monivaiheinen, joten haluttiin keskittyä vain avoimiin kysymyksiin ilman sen kummemmin vastaajien taustoja selvittämättä.

5.4.1 Ensimmäinen tapaustutkimus - aikuiset

Koska Kanasen mukaan aiheiden teemoittelu ja oikeassa järjestyksessä eteneminen on tärkeää kysymysten laatimisen kannalta, (Kananen 2008, 33) aloitettiin siis kysymykset aikuisille seuraavalla tavalla; miten sinä koet tämän tilanteen ja mitä tunteita se sinussa herättää. Tässä vaiheessa vastaaja pystyy ensin pohtimaan ja vastaamaan kysymyksiin omalta kannaltaan ja sitten vasta miettimään asiaa toisen näkökulmasta. Seuraava kysymys oli: Miten ajattelet lapsen ajattelevan tässä tilanteessa? Tällä kysymyksellä pyrittiin saamaan aikuinen samaistumaan lapseen ja näkemään tilanne toisella tavalla. Nämä avoimet kysymykset, kuten jo aikaisemminkin mainittu, saattavat Kanasen mukaan tuottaa ongelmia tutkijalle, koska kyseessä on kuitenkin kieli, ihmisten tulkintatapa on niin erilainen. (Kananen 2008, 33). Vastauksista huomattiin lopuksi myös suuren osan olevan väärinymmärrettyjä tai vastaukset olivat vajavaisia.

Aikuisille vastaaminen on luultua helpompaa kuin teini-ikäisille lapsille, jotka eivät välttämättä ole perehtyneet asiaan sen tarkemmin. Tässä tutkimuksessa jokainen aikuinen on sijaisvanhempi, joten oletettavasti he ovat käyneet myös PRIDE-valmennuksen tai muun vastaavan sijaisperheille suunnatun valmennuksen sijaisperheeksi ryhtymisestä, joten heillä saattaa olla erilainen ammatillinen näkemys oireileviin lapsiin kuin tavallisella perheen vanhemmalla. PRIDE-valmennus koostuu siis kahdeksasta tapaamisvaiheesta ja näissä tapaamiskerroilla käydään lävitse mm. lapsen oikeuksista, kiintymyssuhteesta, hoivasta ja huolenpidosta, mitä sijaisvanhemmuus on ja valmistautumisesta sijaisvanhemmaksi. (Lastensuojelun käsikirja, 2013 e). Näillä perusteilla voidaan olettaa sijaisvanhempien olevan ainakin jollakin tasolla tietoisia oireilevien lasten kasvatuksesta ja suhtautumisesta eri tavalla heihin kuin tavallisen kasvatuksen saaneisiin lapsiin.

5.4.2 Toinen tapaustutkimus - lapset ja nuoret

Lapsille toteutettiin samaa tekniikkaa kuin aikuisille jäsenettäessä kysymykset ensin heille suunnatusta: miten sinä ajattelet tästä tilanteesta – kysymyksellä, jonka jälkeen heiltä kysyttiin, miten ajattelet aikuisen ajattelevan tässä tilanteessa. Tässäkin vaiheessa vastaaja pystyy ensin käymään lävitse omat ajatuksensa ja pohtimaan niitä paperille, jonka jälkeen on kykeneväinen pohtimaan asioita ja vastaamaan toisen ihmisen näkökulmasta. Lapsille se on luultavasti paljon vaikeampaa kuin aikuisille, jotka pystyvät enemmän samaistumaan erilaisiin tilanteisiin ja näkökulmiin. Siksi erityisesti lasten vastaukset olivat kiinnostavia, koska lapset ovat lapsia eikä heidän vastauksissaan ei ole samanlaista sijaisvanhempien ”amatillista näkökulmaa.”

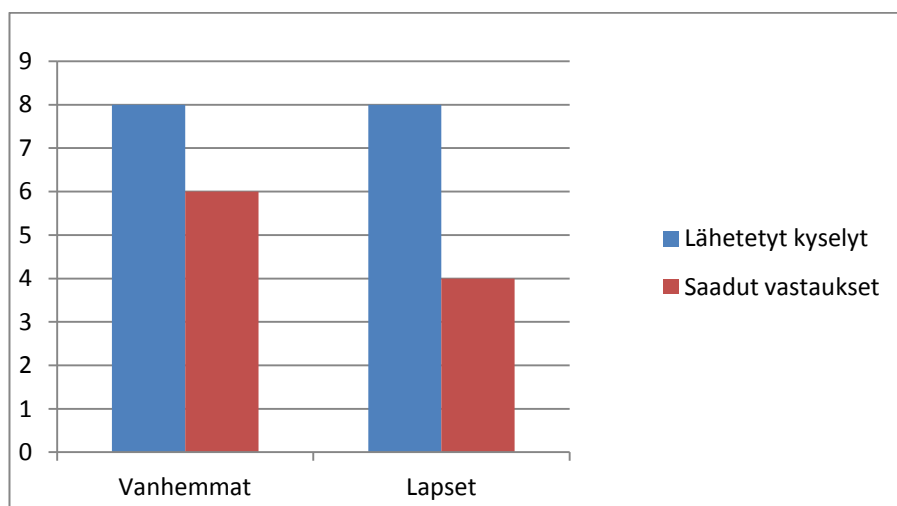
Kysymykset olivat myös lapsille tietyllä tavalla menneisyyden kohtaamista ja niiden asioiden käsittelemistä. Jotta ihminen pystyy ymmärtämään omaa menneisyyttään, se täytyy hahmottaa arkiajattelussa poikkeavalla tavalla. Jos yksilön lapsuus sisältäisi runsaasti traumoja kuten menetyksiä, seksuaalista hyväksikäyttöä, pahoinpitelyä, on luonnollista, että hän syyttää menneisyyttään aikuisiän mahdollisesta pahasta olostaan. Vuorisen mukaan siitä huolimatta, että lapsuuden traumat jättävät pysyvät arvet mielen rakenteisiin, yksilö voi pyrkiä sisäiseen eheyteen myös kohtaamalla tuon itsellään olleen pahan olon. (Vuorinen 2011, 300–301.)

Vuorisen mukaan nuoruusikä poikkeaa muista kehitysvaiheista sen kautta, että psyyken – ehkä myös aivojen – kehityksessä on nyt erityistä plastisuutta. Tämä valmius nuorissa helpottaa psyykkisiä ratkaisuja ikävaiheen tarjoaminen resurssien ja kokemusten pohjalta. Tämän takia nuoruus on kehityksen tienhaarana aikaisempia vaiheita dynaamisempi ja sikäli moni-ilmeisempi, että jo läpikäytyt vaiheet alkavat näkyä kehitystä edistävinä ja jarruttavina voimina. (Vuorinen 2011, 305.) Tämän teorian pohjalta vastaajien ikärajaksi haluttiin rajata 11 vuotta, koska sitä nuoremmat eivät välttämättä pysty vastaamaan monimutkaisiin kysymyksiin.

6 TUTKIMUKSEN ANALYSOINTI

Tässä luvussa avataan tutkimuksen tulokset sekä kirjallisesti että taulukoiden avulla. Taulukoihin on lueteltu sekä vanhempien että lasten osalta vastauksista esiin tulleita sanoja/ajatuksia teemoittelun ja kvantifioinnin avulla. Vastaukset on siis jaoteltu sen mukaan, mitä vastaajat ovat sanoneet. Kysely on avattu yksi kysymys kerrallaan. Vanhempien ja lasten vastaukset samaan kysymykseen löytyvät peräkkäin.

6.1 Vastaajien taustatiedot



Kuvio 1. Lähetetyt kyselyt ja saadut vastaukset.

Kyselyjä lähetettiin yhteensä kahdeksan sekä vanhemmille, että lapsille. Vanhemmista kuusi vastasi, lapsista neljä. Vanhempien vastausprosentti kyselyyn oli 75 %, kun taas lasten vastaava luku 50 %. Kokonaisuudessaan vastausprosenttia voidaan pitää hyvänä, sillä molemmissa tapauksissa vähintään puolet vastasi.

6.2 Esimerkkitarina 1

Sara 6v. seisoi tuolilla ja tiputti tahallaan lattialle kalliita astioita kaapista ja tapansa mukaan katsoi äidin ja isän päälle, miten he reagoivat. Molemmat huomatesaan tapahtuneen suuttuivat raivokkaasti ja äiti meni ottamaan tytön heti alas tuolilta ja raahasi huoneeseen. Matkalla hän nuhteli tätä tiukasti ja painokkaasti, ettei noin saa tehdä missään nimessä. Huoneessa äiti istutti Saran hänen sängylleen ja

jatkoi nuhtelua. Sara vain tokaisi ”olipas kiva tiputtaa astioita, oli kiva kun ne menivät rikki.”

6.2.1 Vanhemmat

Kysymys 1 aikuisille: ”Miten itse näet tämän tilanteen? Mistä tämä käytös saattoi johtua?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Huomionhaku	5	83%
Halu nähdä vanhempien reaktio	4	67%
Huono itsetunto	4	67%
Luottamuspuula	1	17%
Syy-seuraussuhteen häiriintyminen	1	17%
Paha olo	1	17%
Kiintymyksen pelko	1	17%
Tilanteen hallinta	1	17%
Vanhempien hyväksynnän testaus	1	17%

Taulukko 1. Vanhempien vastaukset.

Kaikki vanhempien tuottamat vastaukset liittyivät lapsen taustaan ja sen aiheuttamiin traumoihin. Vanhemmat vastasivat kysymykseen hyvin samankaltaisesti ja vastauksista on erotettavissa kolme yleisintä vastausta. Nämä ovat huomionhaku, halu nähdä vanhempien reaktio, sekä lapsen huono itsetunto. Muita esiin tulleita vastauksia olivat luottamuspuula, syy-seuraussuhteen häiriintyminen, paha olo, kiintymyksen pelko, tilanteen hallinta sekä vanhempien hyväksynnän testaaminen. Vanhemmat vastasivat esimerkiksi näin: ”*Lapsi haki aikuisten huomiota ja kokeili, miten hänen toimintaan reagoidaan.*” ”*Tekee mitä tahansa voidakseen tuntea*

itsensä huonoksi ja surkeaksi.” ”Sara vahvistaa tällä lailla käsitystään omasta itsestään: olen paha, olen paha.”

6.2.2 Lapset

Kysymys 1 lapsille: ”Miten näet tämän tilanteen ja millaisia ajatuksia se sinussa herättää? Mistä tämä käytös saattoi johtua?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Oikean ja väärän opettaminen	3	75%
Viha vanhempia kohtaan	2	50%
Halu nähdä vanhempien reaktio	2	50%
Lapsuuden traumat	1	25%
Tyypillinen käytös sijaislapselle	1	25%

Taulukko 2. Lasten vastaukset.

Myös lapset olivat vastanneet kysymykseensä melko samankaltaisesti. Lasten vastauksista viha vanhemmille, oikean ja väärän opettaminen sekä halu nähdä vanhempien reaktio nousivat erityisesti esiin. Muita vastauksia olivat lapsuuden traumat sekä tyypillinen käytös sijaislapselle. Lapset vastasivat esimerkiksi näin: *”Uskon, että Sara voi olla vihainen äidille tai isälle tai sitten Saraa ei ole opetettu, ettei sellaista saa tehdä.”*

6.2.3 Vanhemmat

Kysymys 2 aikuisille: ”Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Hetken mielijohde	2	33%

Lapsi on traumatisoitunut	2	33%
Huomionhaku	2	33%
Lapsi ei tunne empatiaa	1	17%
Lapsi on ahdistunut	1	17%
Paha olo	1	17%
Lapsi tuntee itsensä huonoksi	1	17%
Lapsi tuntee itsensä surkeaksi	1	17%
Lapsi kokee olevansa turvassa	1	17%
Lapsi on tyytyväinen	1	17%

Taulukko 3. Vanhempien vastaukset.

Toiseen kysymykseen vanhemmat vastasivat erittäin hajanaisesti. Osa vastaajista pohti tilannetta sillä hetkellä lapsen näkökulmasta, kun taas osa vastaajista ajatteli tilanteen pidemmälle ja kertoivat, mitä lapsi ajattelee sitten, kun varsinainen tilanne on jo ohi: *”Että turvassa ollaan ja tunteet on lupa näyttää”*. Vastauksista nousi kuitenkin esiin se, että tällainen käytös on yleistä traumatisoituneelle lapselle: *”Traumatisoitunut lapsi toimii usein kovin tunnevaltaisesti eikä hän itsekään tiedä, miksi näin kävi”*. Käyttäytymällä huonosti lapsi saa myös vanhempiansa huomion. *”Lapsi haki aikuisen huomiota ja kokeili miten hänen toimintaansa reagoidaan”*. Lisäksi vastauksista nousi esiin lapsen tunteet, kuten se että lapsella on paha olo tai lapsi kokee itsensä huonoksi. Monessa vastauksessa oli kerrottu, että tilanteen läpikäynti vaikuttaa paljon siihen, oppiiko lapsi tilanteesta jotain. Tilanne täytyy käydä myöhemmin läpi ja sanoittaa lapselle tämän tunteet: *”Jos tilanne käydään läpi, sanoitetaan tunteita jne. voi lapsi ajan kuluessa muuttaa käytöstään ja ymmärtää asioita myös muiden näkökulmasta jne. ja jopa eheytyä sisäisesti”*.

6.2.4 Lapset

Kysymys 2 lapsille: ”Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökannasta?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Aikuinen on suuttunut	2	50%
Aikuinen antaa rangaistuksen	2	50%

Taulukko 4. Lasten vastaukset.

Kysymykseen vastasi ainoastaan kolme lasta, sillä yksi vastaaja ei osannut sanoa mitään. Lasten vastaukset olivat kuitenkin hyvin samankaltaisia, sillä he vastasivat joko että aikuinen suuttuu tilanteesta ja/tai että aikuinen antaa rangaistuksen käytöksestä. *”Aikuinen ajatteli varmaan, että pitää antaa sellainen rangaistus, minkä muistaa loppuikänsä.”* *”Aikuinen suuttuu, koska lapsi tekee sen tahallansa. Aikuinen voi olla siinä kohtaa hyvin ankara.”*

6.3 Esimerkkitarina 2

Jenna 6v. halusi ruualla taas ottaa vettä maidon sijasta, jolloin isä huomautti, että maito on pakko juoda ensin (aina on ollut tapana antaa maitoa eikä vettä säännöstä poikkeamatta). Tyttö kaatoi kuitenkin maitolasin pöydälle raivolla, joka lensi myös isän vaatteille. Samalla silmänräpäyksellä hän kaatoi koko maitopurkin lattialle ja heitti ruokailuvälineet seinää päin. Tästä johtuen hänet laitettiin jäähyille huoneeseensa. Huoneessa tyttö heitteli kirjoja, tavaroita ja tuoleja. Vanhemmat saapuivat paikalle, jolloin hän yritti heittää tuolilla myös heitä. Vanhemmat antoivat hetken aikaa Jennan rauhoittua huoneessaan. Hän ei meinannut millään rauhoittua. Isä meni loppujenlopuksi väliin ja joutui ottamaan Jennan syliin ja pitelemään rimpuilevaa ja itkevää tyttöä otteessaan, koska Jenna olisi halunnut päästä irti otteesta. Vasta 20 min jälkeen hän rauhoittui ja pystyi istumaan sylissä ilman kiinnipitoa.

6.3.1 Vanhemmat

Kysymys 1 aikuisille: ”Miten koet/ajattelet tämän tilanteen?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Kiinnipito oikein	4	83%
Valtataistelu	2	67%
Ei jäähyä	2	67%
Luottamuspula	1	17%
Syy-seuraussuhteen häiriintyminen	1	17%
Paha olo	1	17%
Kiintymyksen pelko	1	17%
Tilanteen hallinta	1	17%
Vanhempien hyväksynnän testaus	1	17%

Taulukko 5. Vanhempien vastaukset.

Aikuiset olivat vastanneet tähän kysymykseen melko hajanaisesti. Suurin osa oli kuitenkin pohtinut kiinnipitotilannetta, ja 83% vastaajista totesi, että kiinnipito on tässä tilanteessa oikein. ”Jenna olisi pitänyt ottaa heti holdingiin, ei jäähyä, koska hän ei selvästikään pystynyt kontrolloimaan itseään.” ”Lapsi pitää mielestäni rauhoittaa kiinni pitämällä, jos hän yrittää hajottaa tavaroita, paikkoja tai satuttaa itseään.” Aikuiset kertoivat myös, että tilanteessa syntyy valtataistelua lapsen ja aikuisen välille. ”Kyse ei ollut vain maidosta, vaan valtataistelusta. Lapsi testaa, kuinka paljon hänellä on päätäntä-valtaa ja kuka määrää.” ”Liian ahtaat ja tiukat säännöt johtavat helposti valtataisteluun, jonka aikuinen todennäköisesti häviää menettämällä malttinsa.” Kaksi vastaajista oli myös sitä mieltä, että jäähy ei ole oikea ratkaisu tässä asiassa. Kuten jo edellä olleesta vastauksesta kävi ilmi,

kiinnipito olisi vastaajan mielestä ollut parempi vaihtoehto, kuin jäähy, sillä lapsi ei pystynyt kontrolloimaan itseään. Lisäksi vastattiin näin: *”Jäähylle laitto ei auta sijoitettua/traumatisoitunutta lasta. Hänen kanssaan tulisi olla –ei laittaa pois silmistä. Varsinkin raivostunut lapsi tarvitsee tunteen säätelyyn aikuisen apua.”*

6.3.2 Lapset

Kysymys 1 lapsille: ”Miten koet/ajattelet tämän tilanteen?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Kosto	1	25%
Hyvä ettei annettu periksi	1	25%
Vanhempien kärsivällisyys hyvä	1	25%
Suuttumus	1	25%
Hankala elämä lapsella	1	25%
Väärä suhtautuminen	1	25%

Taulukko 6. Lasten vastaukset.

Lapset vastasivat myös hyvin hajanaisesti. Suurimmassa osassa vastauksissa lapset olivat kuitenkin ns. vanhempien puolella, eli näkivät esimerkkitapauksen lapsen toimineen väärin. *”Oli ok, että Jennalle ei annettu heti periksi, vaan pitää olla kärsivällinen.”* *”Jennan elämä oli ollut varmasti hankalaa. Jenna olisi voinut suhtautua asiaan toisellakin tavalla.”* Yksi vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että lasta ei voi pakottaa juomaan maitoa, mikäli hän ei siitä pidä. Tämä siis johti esimerkkitapauksen tapahtumiin. *”Miksi pitäisi ottaa maitoa, jos se on sen mielestä pahaa. Se suuttui kun ei saanut sitä mitä olisi halunnut.”*

6.3.3 Vanhemmat

Kysymys 2 aikuisille: ”Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Aggressiivisuus, tunteiden ylivalta	2	33%
Turvallinen olo	2	33%
Rankka kokemus	1	17%
Aikaisempi tapahtuma laukaisi	1	17%
Vanhempien vika	1	17%

Taulukko 7. Vanhempien vastaukset.

Aikuiset olivat vastanneet tähän kysymykseen kahdesta eri näkökulmasta. Osa ajatteli tilannetta sillä hetkellä, kun taas osa mietti lapsen tuntemuksia sen jälkeen, kun tilanne on jo rauhoittunut. Kaksi vanhempaa vastasi, että lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, tunteet ovat ottaneet ylivallan, eikä lapsi välttämättä tällöin ymmärrä tekojensa seurauksia, *"Lapsi oli raivoissaan. Ei pystynyt ajattelemaan tekojen seurausta. --, tunteet ottivat ylivallan."*, *Hän kun ei saanut tahtoaan periksi niin käyttäytyi spontaanisti aggressiivisesti."* Tilanteen jälkeen vanhemmat ajattelivat lapsen tuntevan turvallisuuden tunteita: *"Loppujen lopuksi lapselle tulee turvallinen olo siitä, että aikuinen laittaa rajat."*, *"Hän näki, että vanhemmat ovat häntä varten ja tuollainen käytös ei sovi. Kiukun hän sai kuitenkin purettua loppuun syliotteessa, --. Isän syli siis piti."* Vastauksista tuli myös esiin, että tällainen tilanne on lapselle rankka ja luultavasti jokin aikaisempi tapahtuma on tilanteen laukaisut. Lisäksi yksi vanhempi vastasi, että lapsi saattaa ajatella, että tilanne on aikuisten syytä.

6.3.4 Lapset

Kysymys 2 lapsille: "Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökannasta?"

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Lapsen parasta ajatellen	3	75%
Aikuinen ei tykännyt	2	50%

Taulukko 8. Lasten vastaukset.

Ainoastaan kolme lasta vastasi tähän kysymykseen. Lapset ajattelivat, että aikuiset eivät tykänneet siitä, mihin tilanne ajautui, mutta loppujen lopuksi aikuiset kuitenkin ajattelevat lapsen parasta ja rauhoittavat tämän. *”Aikuinen suuttuu, mutta ajattelee, että lapsi saisi ensin rauhoittua.”* *”Hänelle tuli kohtaous, jossa ei tiennyt mitä teki.”* *”-- ja niiden piti lopulta rauhoittaa tyttöä.”*

6.4 Esimerkkitarina 3

Äidin kertomaa:

”Tulen kotiin ja alan riisua kenkiä eteisessä, jähmetyn paikalleni. Naulakon vaate-tanko on täynnä hirtettyjä pehmoleluja. Siinä ne killuvat suoraan edessäni, liik-kumatta. Vaaleanpunaisen pantterin vatsaan on työnnetty veitsi. Roopen rakkain unipupu retkottaa sen vieressä pää pullistuneena. Menen keittiöön. Lattialla on jauhovana ja ruokapöydällä taikinakulho, joka on peitetty pyyhkeellä. Ovatko po-jat leiponeet? Kulho on täynnä jotain epämääräistä moskaa; suklaamuroja, tum-maa nestettä, ehkä kahvia, hapankorpun palasia. Huomaan pöydällä kulhon vie-ressä lapun, jossa lukee ”MYRKKYÄ!” Mitä tämä nyt on? Jatkan kierrosta kyl-pyhuoneeseen. Amme on täynnä vettä. Veden seassa uiskentelee sanomalehden riekaleita. Kun palaan keittiöön näen Roopen ja Luken vilaukselta ja pysäytän heidät. He yrittivät piiloutua sohvan taakse. Lukella on kännykkä kädessään ja hän kuvaa minua kameralla. Pyydän heti lopettamaan kuvaamisen. Pojat nauravat kat-ketakseen eivätkä yhtään ota vakavissaan huomattessaan kuinka järkyttynyt olen.”

6.4.1 Vanhemmat

Kysymys 1 aikuisille: ”Miten koet tämän tilanteen? Millaisia ajatuksia sinulle tulee?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Traumatisoitunut lapsi	4	67%
Pelottava, hämmentävä, järkyttynyt	3	50%
Purkavat kokemaansa/näkemäänsä väkivaltaa	3	50%
Raivo, kiukku	1	17%
Testaavat vanhempaa	1	17%
Liian pitkälle edennyt leikki	1	17%

Taulukko 9. Vanhempien vastaukset.

67% vastauksista kävi ilmi, että vanhempien mielestä kyseisellä tavalla toimiva lapsi on traumatisoitunut ”*Lapset käyvät ehkä läpi uudelleen jotakin traumaansa.*”, ”*Ovat vaikeasti traumatisoituneita lapsia, tarvitsevat psykiatrasta apua.*”. 50% sanoi, että lapsi purkaa kokemaansa/näkemäänsä väkivaltaa tällä tavoin ”*Ovat nähneet ja kokeneet paljon väkivaltaa*”. Aikuiset kokisivat tilanteen myös omalta kannaltaan pelottavana, hämmentävänä ja olisivat järkyttyneitä. ”*Pelottavaa... tulisi aika neuvoton ja hämmentynyt olo.*” ”*Olisin tosi järkyttynyt ja selityksiä kaipaava.*” Lisäksi yksi vanhempi kertoi, että lapsi testaa vanhempaa sen suhteen, että miten tämä suhtautuu hänen kokemuksiinsa. Myös liian pitkälle edennyt leikki vastattiin yhden aikuisen toimesta.

6.4.2 Lapset

Kysymys 1 lapsille: ”Miten koet tämän tilanteen? Millaisia ajatuksia sinulle tulee?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Tyhmää	2	50%
Kokemukset teoiksi	1	25%
Hauska jekku	1	25%

Taulukko 10. Lasten vastaukset.

Kahden lapsen mielestä tilanne oli typerä, ja poikien olisi pitänyt ottaa tilanne tosissaan. ”Ymmärrettävää, jos haluaa pitää hauskaa, mutta toi oli jo vähäsen tyhmää.” ”Kauheata tulla kotiin tuollaiseen taloon. --. Roope ja Luke olisivat voineet ottaa asian tosissaan.” Yksi lapsista kertoi, että lapsen vanhemmat ovat puhuneet tappamisesta ja pojat ovat toteuttaneet sen leikin kautta. Myös pelkästään hauska jekku äidille mainittiin vastauksissa.

6.4.3 Vanhemmat

Kysymys 2 aikuisille: ”Mitä ajattelet lasten ajattelevan tästä tilanteesta?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Ahdistus/paha olo	2	33%
Ei osata suhtautua toisen tunteisiin	2	33%
Toistavat aiemmin kokemaansa	1	17%
Kosto	1	17%
Joukossa tyhmyys tiivistyy	1	17%

Taulukko 11. Vanhempien vastaukset.

Aikuiset vastasivat, että lapsi purkaa tällaisen leikin kautta omaa pahaa oloaan ja ahdistustaan. ”Lapsilla tosi paha olo! Eivät tiedosta, mutta tulee esiin näin.” Vastauksista kävi ilmi myös se, että äidin jo tullessa kotiin lapset eivät osaa suhtautua

äidin reagointiin ja tunteisiin, vaan leikki saa tavallaan uutta potkua tästä. *”Pojat kyllä huomaavat äidin reagoinnin, mutta eivät osaa suhtautua siihen.”* Myös aikaisempien kokemusten toisto nousi jälleen esiin. *”Lapset toistavat jotain jollain tavoin kokemaansa.”*

6.4.4 Lapset

Kysymys 2 lapsille: ”Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökannasta?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Ihmetys	1	25%
Suuttumus	1	25%
Inhottava tilanne	1	25%
Aikuisen tulisi puhua/keskustella asiasta	1	25%

Taulukko 12. Lasten vastaukset.

Lasten vastaukset liittyivät kaikki siihen, että tilanne ei aikuisen mielestä ole mukava. Lapset mainitsivat, että aikuinen olisi ihmeissään, suuttuisi ja kokisi tilanteen muutenkin inhottavana. *”Aikuinen ihmettelisi sekasortoa ja suuttuisi. Hän voisi myös miettiä miksi lapsi tai lapset tekevät niin.”* Yksi vastaajista oli ajatellut asiaa pidemmälle ja hän sanoikin, että aikuisen tulisi keskustella asiasta lasten kanssa sekä myös miettiä, miksi noin viljejä lapsia jätetään yksin kotiin. *”Aikuisen olisi pitänyt sanoa jotain, eikä vain järkyttyä. Kysyä miksi, miten ja kenen luvalla. Keskustella asiasta ja jäljet pitää korjata.”*

6.5 Esimerkkitarina 4

Veera 10v. seisoo vaatekaapin peilioven edessä sakset kädessään. Hän on leikannut tukkansa lyhyeksi. Lattialla lojuu kullanuskeita kiharoita sokin sokin. Hän näyttää lapsivangilta. Hän näyttää järkyttävältä.

-Voi kulta sun ihana tukkas! Miks sä teit noin? Äiti huudahtaa.

-Koska mä en oikeesti oo kaunis.

Pulleat kyyneleet alkavat valua hänen poskiaan pitkin.

-Olet kulta, sä olet tosi kaunis! Vaikka sä leikkasit kaljuksi!

-Eiku mä vaan huijaan, oikeesti mä oon ruma.

Et ole, äiti sanoo ja ottaa sakset pois.

-Nyt mä ainakin olen, Veeran vastaa.

6.5.1 Vanhemmat

Kysymys 1 aikuisille: ”Mitä ajattelet tästä tilanteesta?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Rikkinäinen minäkuva/itsetunto	6	100%
Lapsi tarvitsee positiivista huomiota	2	33%
Kaltoin kohdeltu lapsi	1	17%

Taulukko 13. Vanhempien vastaukset.

Tapausesimerkki 4 vastaukset olivat hyvin yksimielisiä. Kaikki vanhemmat vastasivat, että lapsen minäkuva/itsetunto on rikkinäinen. ”Lapsi kokee itsensä tosi arvottomaksi.” ”Häntä on joku loukannut tosi pahasti. Hän ei arvosta itseään, nuoruuttaan, tyttöyttään tai ulkonäköään.” Lisäksi vastauksissa oli pohdittu sitä, että lapsi tarvitsee paljon positiivista huomiota, jotta minäkuva/itsetunto voisi eheytyä. Positiivista huomiota on esimerkiksi se, että äiti kehuu hänen silmiään, nenään, suutaan yms. Myös muut kuin ulkonäköä koskevat kehut ovat paikallaan. Yksi vastaajista pohtii, että lasta on kohdeltu kaltoin, mikä taas on johtanut kyseiseen tilanteeseen.

6.5.2 Lapset

Kysymys 1 lapsille: ”Mitä ajattelet tästä tilanteesta?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Huono itsetunto	3	75%
Kaduttaa	1	25%

Taulukko 14. Lasten vastaukset.

Myös lapset vastasivat tähän kysymykseen samoin kuin aikuiset: esimerkin lapsella on huono itsetunto. *”Tyttö halusi todistaa, että on ruma vaikkei olisikaan.”* *”Tyttö ajatteli, että hän ei ole kaunis ja suuttui ja leikkasi tukkansa.”* Yksi lapsista vastasi myös, että esimerkin tyttöä kaduttaa se, että hän leikkasi hiuksensa.

6.5.3 Vanhemmat

Kysymys 2 aikuisille: ”Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?”

Vanhempien vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Arvottomuus	5	83%
Äiti rakastaa	1	17%

Taulukko 15. Vanhempien vastaukset.

Aikuiset vastasivat tähän kysymykseen lähes samoin, kuin aiempaankin: lapsi tuntee itsensä arvottomaksi. *”Tyttö ajattelee olevansa ruma, surkea ja mitätön olento niiden kokemustensa takia, joita on kokenut.”* *”Kelpaanko näin? Olenko näin parempi?”* Yksi vastaajista oli jälleen ajatellut tilanteen pidemmälle ja vastasi, että *”Äiti rakastaa ja hän on äidin mielestä kaunis ja tärkeä.”*

6.5.4 Lapset

Kysymys 2 lapsille: ”Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökannasta?”

Lasten vastaukset	Määrä	Prosenttiosuus
Aikuisen pitäisi suuttua	1	25%
Aikuinen on järkyttynyt	1	25%
Äitiä harmittaa	1	25%

Taulukko 16. Lasten vastaukset.

Lapset vastasivat tähän kysymykseen melko yllättävästi. Kaikista vastauksista on nähtävissä se, että lasten mielestä aikuisella on oikeus pahoittaa mielensä, jopa suuttua tilanteesta lapselle. *"Aikuisen olisi pitänyt suuttua."* *"Aikuinen on hyvin järkyttynyt, kun näkee mitä lapsi on tehnyt."*

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksella haluttiin selvittää perhehoitajien ja sijoitettujen lasten näkemyksiä ja kokemuksia arjen eli tilanteissa, mitä molemmat osapuolet saattavat kohdata joko työssä roolissaan perhehoitajana tai asuessaan sijoitettuna lapsena sijaisskoodissa. Tavoitteen oli pääasiassa selvittää miten ja kuinka paljon löytyy näkemyseroja aikuisten ja lasten välillä. Tutkimuksesta tulee ilmi, että aikuiset kykenivät vastaamaan monipuolisemmin ja enemmän samaistumaan lasten asemaan kun taas lapset eivät välttämättä pystyneet hahmottamaan tilannetta molempien näkökulmasta. Heille vastaaminen oli selkeästi haastavampaa kuin aikuisille ja jopa kysymysten ymmärtäminen saattoi olla haaste itsessään.

Aikuisten vastaukset olivat yleisesti ottaen samantyyppisiä ja he liittivät vastauksissaan selitykseksi näkemyksen lapsen häiriökäyttäytymiseen usein lapsen traumaan ja menneisyyteen. Usein vastauksissa nousi esille luottamuspuula ja halu testata vanhempien reaktiota, mitkä viittaavat puolestaan turvattomuuden ja hallinnan tunteeseen, mitkä vahvistavat taas alustamaamme teoriaa lapsen kiintymyssuhdehäiriöstä. Lapset vastasivat myös samankaltaisesti toistensa kanssa ja myös samanlainen vastaus aikuisten kanssa löytyi siitä, miten haluaa testata vanhempien reaktiota. Lapset olivat myös sitä mieltä, että he olivat vihaisia vanhemmille tai syy saattoi olla aikuisessa, ettei oikean ja väärän eroa ole heille opetettu. Useissa vastauksissa myös tuli ilmi, että käytös voi olla tyypillistä sijaislapsille, mikä saataa heidät enemmän tiedostamaan omaa käyttäytymistään ja jopa hakea sille hyväksyntää, että miksi he käyttäytyisivät tällä tavalla ja mistä käyttäytyminen voisi johtua.

Aikuiset vastasivat yleisesti ottaen monipuolisemmin ja kykenivät kuvailemaan useammalla sanalla ja tavalla tilanteita. Joissakin tapauksissa vastauksista oli vaikea hahmottaa oikeat kohdat, koska aina ne eivät vastanneet kysymyksen tarkoitusta. Lapset näkivät pääasiassa tilanteet heidän omasta näkökulmastaan ja heidän oli vaikeampi joissakin kysymyksissä asettua aikuisen asemaan. He näkivät kuitenkin tilanteet samanlaisena eli negatiivisena, vaikka eivät kyenneet selittämään miksi esimerkiksi aikuinen voisi olla suuttunut tässä tilanteessa vai onko aikuinen

suuttunut vain siksi, koska lapsi teki väärin. Vastauksissa ei myöskään tule ilmi, että lapsi on itse sitä mieltä, että tapauksen lapsi teki väärin. Hän saattaa vastata vain näin, koska tällaisissa tapauksissa yleensä seurauksena on aikuisen suuttumus. Joidenkin mielestä kuitenkin aikuisen on velvollista ja oikeaa suuttua, jos lapsi tekee väärin, mutta jotkut taas olisivat kaivanneet tilanteisiin aikuiselta enemmän kärsivällisyyttä.

Pääasiassa lapset ymmärsivät aikuisten ajattelevan heidän parastaan, mutta selittelivät käytöstä usein myös sillä, että lapset ovat lapsia ja aikuisten tulisi ymmärtää heitä ja heidän oikkujaan. Heidän mielestään aikuisten kuuluu myös joskus olla ankaria eikä kukaan lapsista kiinnittänyt erityistä huomiota mm. fyysiseen kontaktiin, mitä riitatilanteissa saattoi syntyä aikuisen ja lapsen välillä, kun taas aikuiset saattoivat olla tarkempia siitä millaisissa tilanteissa esimerkiksi kiinnipitotilanteet olivat tarpeellisia ja sallittuja. Aikuisten kohdalla huomasi selkeästi sen, että he olivat työskennelleet perhehoitajina pidemmän aikaa ja osasivat katsoa asioita myös pedagogiselta kannalta, ajatella ammattimaisella tavalla. Vastauksia ei voinut verrata ns. tavallisten ihmisten kasvatustapoihin ja mielipiteisiin, koska kysymykset oli suunnattu ainoastaan perhehoitajille. Vastauksista saa kuitenkin selkeästi kuvan siitä, että tapauksia on pyritty ajattelemaan peilaten ja ymmärtäen lapsen traumaattista lapsuutta.

Niin kuin teoriaosuudesta tulee ilmi, on erittäin tärkeää kouluttaa ja valmentaa perhehoitajat ennen kuin perheeseen sijoitetaan uusi lapsi. On tärkeää, että aikuiset kykenevät ottamaan vastaan ja toimimaan lapsen edun mukaisesti myös riitatilanteissa ja myös hyvin haastavissa tilanteissa, mitkä saattavat olla harmillisia lapsille ilman johdonmukaista toimintatapaa. Aikuisten mielipiteet ja näkemykset eivät kovin paljoa poikenneet toisistaan, vaan olivat ns. samoilla linjoilla useassa tapauksessa. Aikuiset myös vastasivat laajasti ja monipuolisesti kysymyksiin niin, että miten tilanteesta voisi selvitä ja miten sen voisi ratkaista ja mahdollisesti ehkäistä jatkossa. Joskus oli vastauksista jopa vaikea poimia juuri haluamamme asiat, mitkä vastasivat kysymysten tarkoituspäästä. Nämä hankalat tilanteet olivat selkeästi aikuisten mieleen analysoida ja pohtia niitä myös syvemmältä ja hakea syitä ja seurauksia, antaa ohjeita miten pitäisi toimia yms.

8 POHDINTA

Molemmat meistä ovat olleet töissä lastensuojelun parissa jo pidemmän aikaa ja työskentely on painottunut enemmän tai vähemmän sosiaalisiin ongelmiin ja psyykkisesti sairaisiin lapsiin ja nuoriin. Suomessa on pitkään sijoitettu laitoksiin ja perheisiin huostaanotettuja lapsia ja nuoria, joiden kohdalla on todettu kasvuolosuhteet edun mukaisemmaksi kodin ulkopuolella. Osa heistä on saatettu sijoittaa jo ihan varhaislapsuudessa ja osa vasta myöhemmin teini-iässä. Nämä asiat vaikuttavat vahvasti siihen millaisen kiintymyssuhteen lapsi pystyy luomaan sijaiskasvattajaansa. Lapsen ja aikuisen suhdetta kuuluu vaalia ja vahvistaa kiintymyssuhdetta, jotta elämä pysyisi tasapainossa myös tulevaisuudessa. Olimme erityisesti kiinnostuneita arvioimaan näitä tapauksia lapsen kiintymyssuhteen kannalta ja miten ammatissa toimivat aikuiset näkevät tällaiset haastavat tilanteet. Meitä kiinnosti myös se, miten lapset taas suhtautuisivat tapauksiin ja osaisivatko he yhtään astua aikuisen saappaisiin.

Työn tekeminen oli haastava prosessi, johon sisältyi monia eri vaiheita. Aihe alkoi hahmottua kesällä 2012, mutta lopullinen toteutus tapahtui keväällä 2013. Erityisen haasteellisesta työstä teki sen aikataulutus ja aiheen rajaaminen, koska tekijöitä oli kaksi ja molemmilla kuitenkin melkein kokopäiväinen työ. Työskenteleminen tiiviisti yhdessä ja tiukalla aikataululla sai ajatukset pysymään kasassa ja kiinnostava aihe piti meidät motivoituneina. Työnjako onnistui ongelmitta ja molemmat olivat valmiita panostamaan hyvän lopputuloksen saamiseksi. Vastauksia tuli riittävä määrä, jotta saimme myös sujuvasti aineiston kasaan analysoitavaksi. Opinnäytetyöstä on varmasti hyötyä meille tulevaisuudessa, koska mitä luultavimmin tulemme olemaan töissä lastensuojelun parissa tai muuten sosiaalisten ongelmien parissa.

Tuloksissa yllätti se, että melkein kaikki vastaavista aikuisista olivat samaa mieltä toistensa kanssa eikä lastenkaan näkemyksissä ollut paljoa eroja. Yllättävintä oli se, että yhtäläisyyksiä ja samoja mielipiteitä löytyi suuresti myös lasten ja aikuisten välillä. Tuloksiin kuitenkin saattoi vaikuttaa se, että vastaajia oli suhteellisen vähän eikä materiaalia ollut verrata kovin laajasti.

Tutkimus on jatkuvasti ajankohtainen ja sitä olisi varmasti pidemmällä aikavälillä laajentaa ja hankkia enemmän vastaajia, jotta olisi ollut enemmän materiaalia verrata vastauksia aikuisten ja lasten välillä. Lapsen kehitys ja psyykeen häiriintyminen on jatkuvasti esillä jokapäiväisessä elämässämme jollakin tavalla ja se vaikuttaa myös yhteiskuntamme toimintaan. Tämä tutkimus sai vastaajat hetkeksi seisahtumaan ja miettimään vastauksia ja jopa syventymään niihin perusteellisemmin. Tällaisetkin asiat saattavat olla merkityksellisiä pelkästään ammatillisessa mielessä tai lasten kohdalla taas hetken miettiä omaa mahdollista käyttäytymistään. Jotkut lapsista saattoivat peilata jollakin tavalla tapahtumia omiin kokemuksiinsa.

Tutkimuksen eettisyys toteutuu tutkimuksessa, koska kyselyihin vastanneiden henkilöiden henkilöllisyyttä on mahdoton tunnistaa ja vastauksista on mahdotonta päätellä kenen vastaus se on. Vastaajat ovat myös niin laajalta alueelta, että henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa myös senkään puolesta. Eettisyyttä tukee myös se, että aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Työn luotettavuutta taas puolestaan tukee se, että työssä käytetyt tutkimusmenetelmät ovat perusteltuja. Luotettavaksi työn tekee myös se, että kaikki vastaajat ovat olleet vastaavaa ammattiryhmää ja sitä kautta on saatu asianmukaisia vastauksia. Vastauksista voi päätellä niiden tukevan teoriaa mm. kiintymyssuhdehäiriöstä ja lapsen emotionaalisen kehittymisen vaiheista. Kysymykset olivat esitetty loogisesti sekä lapsille että aikuisille, mikä teki vastaamisesta mielekkäämpää. Vastaukset olivat aikuisten osalta enimmäkseen kattavat, mutta lasten osalta jotkut jäivät vajavaiseksi. Vastauksista sai kuitenkin tarpeeksi irti, jotta niitä pystyi analysoimaan.

Opinnäytetyötä voisi mahdollisesti käyttää myös materiaalina esimerkiksi perehdytyksessä sijaisvanhemmuuteen. Tutkimusta voisi myös laajentaa ja kysymyksiä esittää laajemmalle asiakaskunnalle, tavallisille perheen vanhemmille ja lapsille sekä useammille sijaisperheille ja sijoitetuille lapsille. Tutkimusta voisi myös käyttää osana perehdyttämismateriaalina tuleville sijaisvanhemmille.

LÄHTEET

Ajoissa kotiin 2013 a. Mihin otan yhteyttä. Viitattu 2.2.2013.

<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/---mihin-otan-yhteytta>

Ajoissa kotiin 2013 b. Odotusaika. Viitattu 3.2.2013.

<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/---odotusaika>

Ajoissa kotiin 2013 c. Sijoitusvaihe. Viitattu 3.2.2013.

<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/---sijoitusvaihe-on-jannittava>

Alasuutari P. 1994. Laadullinen tutkimus. 2. uudistettu painos. Tampere. Vastapaino.

Beard, R. 1971. Piaget'n kehityspsykologia. Helsinki. Tammi.

Bowlby J. 1952. Maternal Care and Mental Health. World Health Organization. Geneve.

http://whqlibdoc.who.int/monograph/WHO_MONO_2_%28part1%29.pdf

Cederblad M. 2003. Från barndom till vuxenliv -en översikt av longitudinell forskning. Gothia.

Fonagy P. 2007. Anknytningsteori och psykoanalys. Liber Ab.

Hughes D. 2006. Tie traumasta tervehtymiseen. Suomentanut Ritanen Liisa ja Juko Riitta. Pt-kustannus.

Härkönen A-L. 2011. Onnen tunti. Otava.

Kananen J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

Ketola J. 2008. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva. PS-kustannus.

L 13.4.2007. Lastensuojelulaki. Viitattu 28.3.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vanhempien%20vastuu%20lasten%20kasvatuksesta#L1P2>

L 8.4.1983/361. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Viitattu 15.3.2013.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Larsen, O. 1992. Utvecklingspsykologi. Studentlitteratur.

Lastensuojelun käsikirja 2013 a. Huostaanotto. Viitattu 2.3.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/>

Lastensuojelun käsikirja 2013 b. Perhehoidon tukirakenteet. Viitattu 4.3.2013.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/tukirakenteet/

Lastensuojelun käsikirja 2013 c. Perhehoito. Viitattu 2.2.2013.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/)

FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/

Lastensuojelun käsikirja 2013 d. Perhehoitajana toimiminen. Viitattu 2.2.2013.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/perhehoito/toimiminen/)

FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/perhehoito/toimiminen/

Lastensuojelun käsikirja 2013 e. Pride-valmennus. Viitattu 8.3.2013.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/pridevalmennus/)

FI/lastensuojelukasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/pridevalmennus/

Lastensuojelun käsikirja 2013 f. Lapsen edun huomioiminen. Viitattu 7.3.2013.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/lapsenetu/)

FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/lapsenetu/

Lastensuojelun käsikirja 2013 g. Lastensuojelun arvot ja periaatteet. Viitattu

18.3.2013. [http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/)

FI/lastensuojelukasikirja/mitaonlastensuojelu/arvotjaperiaatteet/

Lääkietieteellinen aikakauskirja Duodecim 2013. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Viitattu 4.3.2013.

[http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&dlehtihaku-](http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku__spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkelili%2Fviewarticle%2Faction&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo94437&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinumero)

[ku_view_article_WAR_dlehtihaku__spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkelili%2Fviewarticle%2Faction&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo94437&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinumero](http://www.duodecimlehti.fi/web/guest/arkisto?p_p_id=dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku&p_p_action=1&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku__spage=%2Fportlet_action%2Fdlehtihakuartikkelili%2Fviewarticle%2Faction&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_tunnus=duo94437&dlehtihaku_view_article_WAR_dlehtihaku_p_frompage=uusinumero)

Oppenheim, D. & Goldsmith, D. 2007. Attachment theory in clinical work with children. Bridging the Gap between Research and Practice. The Guilford Press.

Pelastakaa lapset 2013 d. PRIDE-valmennus. Viitattu 20.3.2013.

[http://www.pelastakaa lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/perhehoitotoiminta/pride-](http://www.pelastakaa lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/perhehoitotoiminta/pride-valmennus/)

Perhehoitoliitto 2013. Perhehoitoliitto Ry. Viitattu 6.3.2013.

<http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/perhehoitoliitto.html>

Pesäpuu ry 2013. PRIDE-valmennus – sijais- ja adoptiovanhemmuutta harkitseville. Viitattu 20.3.2013. <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/pride-valmennus/>

Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi -Selviytymisen tukeminen. Helsinki. Kirjapaja.

Rabb, H. 2008. Sijoita perheeseen. Mitkä ovat perhehoitajien ja sosiaalitoimen yhteistyön mahdollisuudet. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Sijoita perheeseen. Juva. PS-kustannus.

Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki -käytäntö ja soveltaminen. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Sfhelp 2013. Perspective on Erik Erickson's 8 stages of human development. Viitattu 15.3.2013. <http://sfhelp.org/parent/erikson.htm>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Uusi lastensuojelulaki (417/2007) voimaan 1.1.2008. Viitattu 4.2.2013. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1253381>

Therapia Fennica 2013. Lapsen normaali psyykkinen kasvu ja kehitys. Viitattu 3.3.2013. http://therapiafennica.fi/wiki/index.php?title=Lapsen_normaali_psyykkinen_kasvu_ja_kehitys

Valkonen, L. 2008. Sijoita perheeseen. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella. Teoksessa Ketola, Jari (toim.) Sijoita perheeseen. Juva. PS-kustannus.

Vuorinen, R. 1998. Minän synty ja kehitys: ihmisen psyykkinen kehitys yli elämänkaaren. WSOY.

Huoltajan suostumus

Suostun siihen, että lapsi _____

saa osallistua Vaasan ammattikorkeakoulun kyselytutkimukseen.

Aika ja paikka

Huoltajan allekirjoitus

Huoltajan nimenselvennys

Hei kaikki perhehoitajat!

Olemme kaksi Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaa ja olemme saaneet teidän yhteystietonne opinnäytetyötä koskevaa kyselyä varten. Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää miten aikuisten ja lasten mielipiteet ja kokemukset eroavat toisistaan ja miten eri tilanteissa asiat koetaan aikuisten ja lasten näkökulmasta.

Tulemme esittämään samat tapausesimerkit sekä vanhemmille että lapsille. Tapaukset ovat johdettuja kahdesta eri teoksesta: Anna-Leena Härkönen *Onnen tunti* ja Daniel A. Hughes Tie *traumasta tervehtymiseen*. Tapaukset ovat muokattuja pätkiä kirjojen osioista.

Vastaukset tulemme tulkitsemaan ja vertailemaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Meille on tärkeää löytää erilaisia näkökulmia, ajatuksia ja kokemuksia, joita voimme analysoida. Kaikki vastausmateriaali tulee vain meidän käyttöömme, emmekä julkaise nimiä tai yhteystietoja. Olemme vaitiolovelvollisia vastauksillenne.

Toivomme teidän laittavan vastaukset postimerkillä varustettuun vastauskuoreen ja palauttavan ne meille _____ mennessä. Alle 18-vuotiaan lapsen huoltajilta on saatava lupa kyselyyn vastaamiseen, joten pyydämme teitä allekirjoittamaan erillisen lupalomakkeen, mikäli perheestäni vastaa lapsi.

Kiitos avustanne!

Terveisin Marianna Salin ja Tiia Kaartinen

CASE 1

Sara 6v. seisoj tuolilla ja tiputti tahallaan lattialle kalliita astioita kaapista ja tapansa mukaan katsoi äidin ja isän päälle, miten he reagoivat. Molemmat huomattessaan tapahtuneen suuttuivat raivokkaasti ja äiti meni ottamaan tytön heti alas tuolilta ja raahasi huoneeseen. Matkalla hän nuhteli tätä tiukasti ja painokkaasti, ettei noin saa tehdä missään nimessä. Huoneessa äiti istutti Saran hänen sängylleen ja jatkoi nuhtelua. Sara vain tokaisi ”olipas kiva tiputtaa astioita, oli kiva kun ne menivät rikki.”

Miten itse näet tämän tilanteen? Mistä tämä käytös saattoi johtua?

Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?

CASE 2

Jenna 6v. halusi ruualla taas ottaa vettä maidon sijasta, jolloin isä huomautti, että maito on pakko juoda ensin (aina on ollut tapana antaa maitoa eikä vettä säännöstyä poikkeamatta). Tyttö kaatoi kuitenkin maitolasin pöydälle raivolla, joka lensi myös isän vaatteille. Samalla silmänräpäyksellä hän kaatoi koko maitopurkin lattialle ja heitti ruokailuvälineet seinää päin. Tästä johtuen hänet laitettiin jäähyllä huoneeseensa. Huoneessa tyttö heitteli kirjoja, tavaroita ja tuoleja. Vanhemmat saapuivat paikalle, jolloin hän yritti heittää tuolilla myös heitä. Vanhemmat antoivat hetken aikaa Jennan rauhoittua huoneessaan. Hän ei meinannut millään rauhoittua. Isä meni loppujenlopuksi väliin ja joutui ottamaan Jennan syliin ja pittelemään rimpuilevaa ja itkevää tyttöä otteessaan, koska Jenna olisi halunnut päästä irti otteesta. Vasta 20 min jälkeen hän rauhoittui ja pystyi istumaan sylissä ilman kiinnipitoa.

Miten koet/ajattelet tämän tilanteen?

Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?

CASE 3

Äidin kertomaa:

”Tulen kotiin ja alan riisua kenkiä eteisessä, jähmetyn paikalleni. Naulakon vaate-tanko on täynnä hirtettyjä pehmoleluja. Siinä ne killuvat suoraan edessäni, liik-kumatta. Vaaleanpunaisen pantterin vatsaan on työnnetty veitsi. Roopen rakkain unipupu retkottaa sen vieressä pää pullistuneena. Menen keittiöön. Lattialla on jauhovana ja ruokapöydällä taikinakulho, joka on peitetty pyyhkeellä. Ovatko po-jat leiponeet? Kulho on täynnä jotain epämääräistä moskaa; suklaamuroja, tum-maa nestettä, ehkä kahvia, hapankorpun palasia. Huomaan pöydällä kulhon vie-ressä lapun, jossa lukee ”MYRKKYÄ!” Mitä tämä nyt on? Jatkan kierrosta kyl-pyhuoneeseen. Amme on täynnä vettä. Veden seassa uiskentelee sanomalehden riekaleita. Kun palaan keittiöön näen Roopen ja Luken vilaukselta ja pysäytän heidät. He yrittivät piiloutua sohvan taakse. Lukella on kännykkä kädessään ja hän kuvaa minua kameralla. Pyydän heti lopettamaan kuvaamisen. Pojat nauravat katketakseen eivätkä yhtään ota vakavissaan huomattessaan kuinka järkyttynyt olen.”

Miten koet tämän tilanteen? Millaisia ajatuksia sinulle tulee?

Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?

CASE 4

Veera 10v. seisoo vaatekaapin peilioven edessä sakset kädessään. Hän on leikannut tukkansa lyhyeksi. Lattialla lojuu kullanuskeita kiharoita sokin sokin. Hän näyttää lapsivangilta. Hän näyttää järkyttävältä.

-Voi kulta sun ihana tukkas! Miks sä teit noin? Äiti huudahtaa.

-Koska mä en oikeesti oo kaunis.

Pulleat kyyneleet alkavat valua hänen poskiaan pitkin.

-Olet kulta, sä olet tosi kaunis! Vaikka sä leikkasit kaljuksi!

-Eiku mä vaan huijaan, oikeesti mä oon ruma.

Et ole, äiti sanoo ja ottaa sakset pois.

-Nyt mä ainakin olen, Veeran vastaa.

Mitä ajattelet tästä tilanteesta?

Mitä ajattelet lapsen ajattelevan tästä tilanteesta?

Hei kaikki nuoret!

Olemme kaksi Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijaa ja olemme saaneet teidän yhteystietonne opinnäytetyötä koskevaa kyselyä varten. Opinnäytetyömme tarkoitus on selvittää miten aikuisten ja lasten mielipiteet ja kokemukset eroavat toisistaan ja miten eri tilanteissa asiat koetaan aikuisten ja lasten näkökulmasta.

Tulemme esittämään samat tapausesimerkit sekä vanhemmille että lapsille. Tapaukset ovat johdettuja kahdesta eri teoksesta: Anna-Leena Härkönen *Onnen tunti* ja Daniel A. Hughes Tie *traumasta tervehtymiseen*. Tapaukset ovat muokattuja pätkiä kirjojen osioista.

Vastaukset tulemme tulkitsemaan ja vertailemaan aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Meille on tärkeää löytää erilaisia näkökulmia, ajatuksia ja kokemuksia, joita voimme analysoida. Kaikki vastausmateriaali tulee vain meidän käyttöömme, emmekä julkaise nimiä tai yhteystietoja. Olemme vaitiolovelvollisia vastauksillenne.

Toivomme teidän laittavan vastaukset postimerkillä varustettuun vastauskuoreen ja palauttavan ne meille _____ mennessä.

Kiitos avustanne!

Terveisin Marianna Salin ja Tiia Kaartinen

CASE 1

Sara 6v. seisoj tuolilla ja tiputti tahallaan lattialle kalliita astioita kaapista ja tapansa mukaan katsoi äidin ja isän päälle, miten he reagoivat. Molemmat huomattaessaan tapahtuneen suuttuivat raivokkaasti ja äiti meni ottamaan tytön heti alas tuolilta ja raahasi huoneeseen. Matkalla hän nuhteli tätä tiukasti ja painokkaasti, ettei noin saa tehdä missään nimessä. Huoneessa äiti istutti Saran hänen sängylleen ja jatkoi nuhtelua. Sara vain tokaisi ”olipas kiva tiputtaa astioita, oli kiva kun ne menivät rikki.”

Miten itse näet tämän tilanteen ja millaisia ajatuksia se sinussa herättää? Mistä tämä käytös saattoi johtua?

Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökulmasta?

CASE 2

Jenna 6v. halusi ruualla taas ottaa vettä maidon sijasta, jolloin isä huomautti, että maito on pakko juoda ensin (aina on ollut tapana antaa maitoa eikä vettä säännöstyä poikkeamatta). Tyttö kaatoi kuitenkin maitolasin pöydälle raivolla, joka lensi myös isän vaatteille. Samalla silmänräpäyksellä hän kaatoi koko maitopurkin lattialle ja heitti ruokailuvälineet seinää päin. Tästä johtuen hänet laitettiin jäähyllä huoneeseensa. Huoneessa tyttö heitteli kirjoja, tavaroita ja tuoleja. Vanhemmat saapuivat paikalle, jolloin hän yritti heittää tuolilla myös heitä. Vanhemmat antoivat hetken aikaa Jennan rauhoittua huoneessaan. Hän ei meinannut millään rauhoittua. Isä meni loppujenlopuksi väliin ja joutui ottamaan Jennan syliin ja pittelemään rimpuilevaa ja itkevää tyttöä otteessaan, koska Jenna olisi halunnut päästä irti otteesta. Vasta 20 min jälkeen hän rauhoittui ja pystyi istumaan sylissä ilman kiinnipitoa.

Miten koet/ajattelet tämän tilanteen?

Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökulmasta?

CASE 3

Äidin kertomaa:

”Tulen kotiin ja alan riisua kenkiä eteisessä, jähmetyn paikalleni. Naulakon vaate-tanko on täynnä hirtettyjä pehmoleluja. Siinä ne killuvat suoraan edessäni, liik-kumatta. Vaaleanpunaisen pantterin vatsaan on työnnetty veitsi. Roopen rakkain unipupu retkottaa sen vieressä pää pullistuneena. Menen keittiöön. Lattialla on jauhovana ja ruokapöydällä taikinakulho, joka on peitetty pyyhkeellä. Ovatko po-jat leiponeet? Kulho on täynnä jotain epämääräistä moskaa; suklaamuroja, tum-maa nestettä, ehkä kahvia, hapankorpun palasia. Huomaan pöydällä kulhon vie-ressä lapun, jossa lukee ”MYRKKYÄ!” Mitä tämä nyt on? Jatkan kierrosta kyl-pyhuoneeseen. Amme on täynnä vettä. Veden seassa uiskentelee sanomalehden riekaleita. Kun palaan keittiöön näen Roopen ja Luken vilaukselta ja pysäytän heidät. He yrittivät piiloutua sohvan taakse. Lukella on kännykkä kädessään ja hän kuvaa minua kameralla. Pyydän heti lopettamaan kuvaamisen. Pojat nauravat katketakseen eivätkä yhtään ota vakavissaan huomattessaan kuinka järkyttynyt olen.”

Miten koet tämän tilanteen? Millaisia ajatuksia sinulle tulee?

Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökulmasta?

CASE 4

Veera 10v. seisoo vaatekaapin peilioven edessä sakset kädessään. Hän on leikannut tukkansa lyhyeksi. Lattialla lojuu kullanuskeita kiharoita sokin sokin. Hän näyttää lapsivangilta. Hän näyttää järkyttävältä.

-Voi kulta sun ihana tukkas! Miks sä teit noin? Äiti huudahtaa.

-Koska mä en oikeesti oo kaunis.

Pulleat kyyneleet alkavat valua hänen poskiaan pitkin.

-Olet kulta, sä olet tosi kaunis! Vaikka sä leikkasit kaljuksi!

-Eiku mä vaan huijaan, oikeesti mä oon ruma.

Et ole, äiti sanoo ja ottaa sakset pois.

-Nyt mä ainakin olen, Veeran vastaa.

Mitä ajattelet tästä tilanteesta?

Miten ajattelet tilanteen aikuisen näkökulmasta?
